

2019. ŐSZ

OPERA

EPISODE 31
*ALEXANDER
EKMAN*

KÁLMÁNDY30
JUBILEUM és
KOSSUTH-DÍJ

FURLANETTO
a világhírű basszus

**HAJA
ZSOLT**

*„Számomra az
Opera az első”*

KARMESTEREK

DOBSZAY PÉTER
HÁMORI MÁTÉ
TÖRÖK LEVENTE

BMW
Art&Culture

BAYERISCHE MOTOREN WERKE

BMW X7

BMW X7 xDrive30d-BMW X7 xDrive40i átlagfogyasztás: 8,2-9,0 – 11,2-11,9 l/100 km; CO₂-kibocsátás: 216-237 – 256-271 g/km.

BEKÖSZÖNTŐ

Tisztelt Operabarátok!

Mélységesen mély a múltnak kútja – sajnos, ez a szimplaságában is döbbenetes mondat nem az én felütésem, hanem bizonyos Thomas Manné, aki nemcsak fehérek közt volt európai, de egyetlen sorával megágyazott a József és testvérei biblikus nagyregényének, a sokezer évvel ezelőtti idő kontextusának.

Viszont az opera műfaja habár régi, mégsem ezredévek szülötte, itt a „szomszédban”, Itáliában és abban az évezredben jött világra, mint mindenki, aki most ezt a kis gondolatmenetet olvassa. És az opera bő négy-száz évéhez képest a magyar opera kétszáz esztendeje egyáltalán nem sok, pláne a „hivatalos” hazai intézmény, a Magyar Állami Operaház királyi jogelődű megalakításának múltja, hisz annak e napokban épp csak 135. évfordulóját jegyezzük.

Hogy mégis mily hosszú bír lenni négyharmad évszázad, azt operai értelemben Karczag Márton kollégánknál jobban senki se érzi a rostjaiban. Főemléktárosunk vezetésével 2013-ban kapcsolt nagyobb sebességre az örök projekt: feltárni valamennyi intézményi előadásunk adatlapját, digitálisan és kereshető módon rögzíteni a szereposztásokat, fényképeket, színlapokat. A közel 50 ezer este milliós nagyságrendű információrögzítése végéhez ért, teljes körűen és díjmentesen, közkincként válik kutathatóvá az Opera hivatalos oldalán. Azon a honlapon, amely ugyanekkor ölt új ruhát: szebbet, jobbat, átláthatóbbat.

A mélységesen mély múlt most lám, beérte a jelent: hisz amúgy is egyik vagyunk vele. Remélem, Önöknek is sok szöszmötölnivalót adnak majd ezek a vadonatúj és teletöltött digitális felületek, s hogy majd azt az újítást is szívesen fogadják november 7-én, a Magyar Opera Napján, amelyik a hangfelvételeinket teszi bárki által hozzáférhetővé, igen egyszerűen. És a rögzítés le nem áll, hisz jönnek már az új évad élő produkciói is: kíváncsi minden OperaDigiTár-fejlesztésünk dacára, hogy a személyes élmények megszerzésekor is találkozunk hétről hétre – ne csak bitről bitre.

Üdvözlettel:

Ókovács Szilveszter
főigazgató, Magyar Állami Operaház

Fotó: Emmer László

6

16

18

32

42

64

○ Kállai Ernő | Fotó: Raffay Zsófia

OPERA
MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ

ERKEL
SZÍNHÁZ

EIFFEL
MŰHELYHÁZ

MAGYAR NEMZETI
BALETT

MAGYAR NEMZETI BALETTINTÉZET
BALETT

OPERA
ZENEKAR

BUDAPESTI OPERA
KÓRUS

OPERA
GYERMEKKAR

- 3 **Tisztelt Operabarátok!**
Ökavács Szilveszter beköszöntője
- 6 **„Számomra az Opera az első”**
Haja Zsolt
- 10 **Örömből alkotni**
Beszélgetés Alexander Ekmannal
- 14 **„A művészet egy közös lélegzetvétel”**
Velekei László
- 16 **„Nagyon jó formában érzem magam!”**
Kálmándy Mihály
- 18 **Egy pálya emlékezete**
Ferruccio Furlanetto
- 20 **Kultúra holland módra**
Gerald van der Wijngaart-interjú
- 24 **Modern Tündérbkert**
Kolozsvár és Marosvásárhely
- 28 **A pálca fiatal mesterei**
Dobszay Péter, Hámori Máté, Török Levente
- 32 **„Szeretek az utcán sétáló balerina lenni”**
Felméry Lili
- 34 **A ruha is teszi az embert**
Divat: Schiffer Miklós
- 38 **A ponttól az opera felé**
Kiss Eszter Veronika és Fáy Miklós kritikusokat kérdeztük

- 42 **Kézenfekvő hagyományok**
Nemessányi-hegedű az Operában
- 46 **A király háta mögött**
Operaházak: München
- 50 **Szamosi Elza emlékezete**
Archív
- 52 **Az ételművész életművész**
Gasztronómia: Gioachino Rossini
- 56 **Hattyúk és plakettek**
Csillagóra gálaest
- 60 **Májusi ünnep aranyat ér**
PucciniFeszt
- 64 **Semmi nem pótolja az élő zene élményét**
Operarajongó: Dragomán György

OPERA A MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ MAGAZINJA

FELELŐS KIADÓ:
KIADVÁNYKONCEPCIÓ:
SZERKESZTŐ:
KÉPSZERKESZTŐ:
ARCULAT:
KORREKTOR:

Ökavács Szilveszter főigazgató
Heimberger Zsolt
Filip Viktória
Iványi Jozsefa
Mátai és Végh Kreatív Műhely
Hajdú Livia

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:
NYOMDA:
CÍMLAPFOTÓ:
HIRDETÉSFELVÉTEL:
Megjelenik 20 000 példányban.
ISSN 1789-4093

Mátai és Végh Kreatív Műhely
Keskeny és Társai 2001 Kft.
Emmer László
marketing@opera.hu

SZERZŐK: Braun Anna | Csabai Máté | Filip Viktória | Jászay Tamás | Karczag Márton | László Ferenc | Ménes Márta | Mona Dániel | Papp Timea | Szabó Z. Levente | Szász Emese | Ur Máté | Várhegyi András | Verasztó Annamária

FOTÓ: Berecz Valter | Csibi Szilvia | Ritter Doron | Emmer László | Erdélyi Gábor | Fortepan | Kaunitz Tamás | Nagy Attila | Operaház Emlékgyűjteménye | Rákossy Péter | Ann Ray | Igor Saharov | Valuska Gábor - Magvető Kiadó | Várady Nikolett | Raffay Zsófia

„Számomra az Opera az első”

Szerző: Verasztó Annamária

Haja Zsolt tizenéves koráig

nemigen találkozott az opera műfajával – amikor azonban először látta színpadon Gregor Józsefet, felismerte: ez az ő útja. Idén, alig két évtizeddel később már a szakma egyik legrangosabb elismerésével, a kamaraénekesi címmel tüntették ki a Magyar Állami Operaház évadzáró *Csillagóra* gálaestjén.

Fotó: Emmer László

Kívülről egyenes vonalú sikertörténetnek tűnik a pályája. Belülről is így érzi?

Abszolút mértékben. Sokszor hallom, hogy ez nem könnyű mesterség, de hála a Jóistennek és a segítőimnek, az én karrierem folyamatosan ível felfelé.

Meszeszerű, hogyan megvalósult a gyermekkori elhatározása, hogy operaénekes lesz.

Debrecenbe jártam szakközépiskolába, és a végzős osztálykiránduláson megnéztük Donizetti *Don Pasquale*jának matiné-előadását az Operaházban. Gregor Józsefet volt alkalmam látni a címszerepben. Énekhangja, színpadi jelenléte és muzikalitása annyira

magával ragadott, hogy egyből beleszerettem a műfajba. Otthon az volt az első mondatom, hogy operaénekes akarok lenni. A családom mindenben támogatt: azt mondták, mindegy, mi leszek, csak mindig arra törekedjek, hogy abban a legjobb legyek. Édesapám pincér Debrecenben. Vendége volt leendő tanárnóm, Mohos Nagy Éva is, aki meghallgatott, és csak annyit mondott: nem tud ígérni semmit, de hall valamiféle affinitást bennem, tegyünk egy próbát.

Mikor érkeztek az első pozitív visszajelzések?

Munkát vállaltam a Csokonai Színház énekarában, és az első komoly visszacsatolás az volt, amikor Kocsár Balázs karmester úr és Vidnyánszky Attila, a színház akkori igazgatója bizalmat szavaztak nekem, és *A végzet hatalma* című darabban megkaptam Melitone szerepét. Két áriában és egy duettben is meg tudtam magam mutatni. Szerencsémre ezt az előadást hoztuk a Nyári Zenei Fesztiválra az Operaházba, így ott is felfigyeltek az alakításomra, nagy sikerem volt. Persze akkor, 23-24 évesen inkább csak az átlagból tűntem ki, nem voltak olyan hangyi kvalitásaim, mint manapság. Azóta sokat fejlődtem.

Mekkora változást jelentett elköltözni Debrecenből, ahol nemrég Az év Művésze címet jelölték, és az Operába szerződni, Budapestre?

A Magyar Állami Operaház Magyarországon a legek legje. Ha oda meghívják valakit, aki ezzel a pályával akar foglalkozni, ennek a műfajnak a szerelmese, nem kérdés, hogy azonnal eleget tesz a felkérésnek. Így voltam ezzel én is. Sokként ért a megtiszteltetés, ugyanis egyből a bariton operairodalom egyik csúcsát, *A sevillai borbély* címszerepét, illetve a *Carmen* torreádorát, Escamillót énekelhettem. Debrecenbe máig visszajárok, ez csupán jó időbeosztás és odafigyelés kérdése. Elismerés, ha az anyaszínházam

A rajnai sellők - Keszei Borival | Fotó: Rákossy Péter

ban léphetek fel, de számomra az Opera az első. Külföldi szerződéseket is mondtam már vissza ezért, hiszen itt elhalmoznak szerepekkel: abból élhetek, amit szeretek.

Grazban legjobb tenoristának járó különdíjat is kapott – miért volt egyértelmű, hogy mégis a lírai bariton szerepkör a legtesthezálóbb Önnek?

Szerencsémnek tartom, hogy a hangfajom valójában a bariton és a tenor között fekszik. Míg egyes bariton énekesek megküzdnek a magasságokért, nekem ezzel soha nem volt gondom. A tenorok világába tett fél éves kitérőm, amelyet egy külföldi versenyen megismert énektanár javasolt, rávilágított arra, hogy inkább a bariton felé érdemes tendálnom. Három-négy kiválasztott áriát előadni egy versenyen egészen más, mint tenor fekvésben végigénekelni egy szerepet. Hosszú távon ez nem volna nekem kényelmes, a magasságok viszont, amelyeknek egy-két tenor is örülne, csodálatos módon megmaradtak.

Nagy műfaji sokszínűséget mutatnak a feladatai: a klasszikusok mellett kortárs operákban is fontos feladatokat kapott. Ez más jellegű felkészülést igényel?

Szolfézs szakon végeztem a szakközépiskolában, ennek köszönhetően ugyanolyan könnyen tanulom meg a modern operákat, mint a fülbemászó klasszikusokat. Ezek az előismeretek intonáció szempontjából is elengedhetetlen feltételei a modern darabok éneklésének. De azt is megfigyeltem, hogy a kortárs zeneszerzők egyre feljebb írják a szólamokat, tehát a magasság, amelyet egy bariton énekel ezekben az operákban, Mozart tenor hangtartományának felelne meg. Talán ennek is köszönhetem a felkéréseimet, mert azon énekesek egyike vagyok Magyarországon, akik ebben a hangfajban, magasabb bariton fekvésben kényelmesen mozognak. Imádtam a szerepemet Eötvös Péter *A szerelemről és más démonokról* című művében: mintha csak nekem írták volna – sokan gratuláltak hozzám, igazán magaménak éreztem.

Fotó: Nagy Attila

oda illik. Ezért is örültem különösen ennek a felkérésnek, ugyanis a buffo-operák után ebben az Eötvös-műben megmutathattam a drámai oldalamat, azt, hogy másra is képes vagyok. Hosszú távon a rendezés is érdekelne, de erőm teljében egyetlen dologra szeretnék koncentrálni, ez pedig az éneklés.

A nyáron zárult Puccini-évadnak melyek voltak a legemlékezetesebb momentumai?

A kollégáimmal úgy fogalmaztunk, hogy „Bohémélet-évadunk” van. Számos *Bohémélet*-előadás áll mögöttünk, és életem egyik legfantasztikusabb élménye volt a hagyományos feldolgozás díszletében, közegében, miliójében létezni. Édesanyám is emlékeztetett arra, hogy valaha nagy álmom volt ebben az operában szerepelni. Sokfelé utaztunk a produkcióval, a vidéki színházakban óriási ovációval fogadtak, rendkívül hálás volt a közönség. A próbaüzemben megnyílt Eiffel Műhelyházban pedig a korábban játszott *Bohémélet 2.0*-t elevenítettük fel két előadás erejéig. Ott együtt játszhattunk a feleségemmel, az pedig mindig ünnep számomra, ha vele állhatok egy színpadon.

A családban mindent áthat a zene? Énekelnek a lányaiknak is?

Elkerülhetetlen, hogy az ember a gyerekeinek, illetve velük együtt énekeljen. Mindkét gyermekünknek nagyon jó a hallása és a hangja is, már lehet sejteni, hogy később a nyomdokainkba lépnek majd.

Addig, rövidebb távon, milyen feladatok várják?

Debrecenben a *Csárdáskirálynő* bonvivánját, Edvint fogom énekelni. Az Operában viszem tovább a korábbi szerepeimet: a *Carmina Buranában* a bariton szólót, a *Hunyadi László*-ban Gara nádort, a *Bajazzók*-ban Silviót, a *Varázsfuvolában* pedig a kedvencemet, Papagenót. Illetve úgy fest, hogy Lille-ben Mahler *VIII. szimfóniájának* bariton szólóját is előadhatom. ◯

Fotó: Emmer László

A színészi átélés ilyenkor ösztönös, vagy tudatosan törekszik a teljes azonosulásra?

Régebben inkább csak a hang volt fontos, ma már a rendezői koncepciónak is része, hogy az énekes figyeljen a küllemére, karbantartsa magát, megfeleljen a szerep követelményeinek. Mivel a lírai baritonok közé tartozom, inkább Mozart, Rossini, Donizetti világában érzem jól magam, és a hangom is

Örömből alkotni

Szerző: Braun Anna

Alexander Ekman nagyon fiatalon döntött úgy, hogy a táncművészi karriert feladva független koreográfusként dolgozik tovább. E lépését az alkotói munka gyönyörűsége, és az azzal járó öröm inspirálta. Az *Episode 31* című darabján is érződik mindez, melynek magyarországi bemutatójára szeptemberben került sor.

Fotó: Ann Ray

Egy interjúban úgy fogalmazott, különösen irigykedik az írókra, a zeneszerzőkre, mert ők egyedül dolgozhatnak. „Néha irtózatosan nagy teher ötven emberrel együttműködni, hiszen mindegyiknek megvan a maga gondja” – mondta. Dolgozhatna úgy is, hogy figyelmen kívül hagyja az alkotótársak nyúgeit, és kevésbé kooperatíván, sokkal inkább autokratikus módszerekkel lép fel. Miért nem teszi ezt?

Amikor ilyen sok személlyel vagyok egy teremben, van bennem egy kis félelem és bizonytalanság. Az alkotás során nem könnyű megteremteni azt a kreatív és nyitott közeget, ami elég biztonságos ahhoz, hogy a folyamat a legjobban alakuljon. Mindannyiunknak megvan a saját története, ami sokszor megterheli a közös munkát, és egy magányos alkotónak ilyen helyzeteket egyáltalán nem kell kezelnie: csak leül az íróasztalához és dolgozik nyugodtan. Néha én is megteszem ezt: leülök, egyedül vagyok az alkotással, és a saját örömömre festek. De hogy a kérdés második felére is válaszoljak, nem lehetek kevésbé kooperatív, hiszen maga az anyag, amivel dolgozom, az a táncosaimból ered, belőlük érkezik, ezért nekem velük és az ő adottságaikkal kell szembenéznem. Ezért nem jutott eddig eszembe autokratikusabbnak lenni, de elképzelhető, hogy jó ötlet. Kipróbálom majd.

Fiatalon váltott, hogy független koreográfusként dolgozhasson tovább. Mi motiválta erre a lépésre? Csalódott volt?

Egyáltalán nem voltam megkeseredett táncművész, és ez nem is olyan típusú döntés volt, amit bizonyos indokok miatt hoztam volna meg. Egyszerűen csak magával ragadott a koreográfusi munka gyönyörűsége, őszinte örömmel

töltött el az alkotás. Nagyon élveztem azt is, ahogy az általam teremtett művekre adott nézői reakciókat figyelhettem. Lebilincsel, hogy új dolgokat hozhatok létre, olyan atmoszférát teremthetek egy színházteremben, amihez mindannyian, akik jelen vagyunk, mélyen és intenzíven kötődünk. Hozzá kell tennem, hogy a bennem élő táncművész szomorú is néha, mert hiányolja a közös táncot. Éppen ezért olykor-olykor beugrom a darabjaimba, hogy mindezt újra átélhessem.

„Tartok az egótól. Nagyon sok rossz dolgot hívott életre ezen a Földön” – ezt egy másik interjúban nyilatkozta. Mit gondol, a művészetnek hatalmában áll, hogy változtasson az emberek, a művészek narcisztikus, egoisztikus gondolkodásmódján?

Abszolút! A közös tánc, az együtt töltött idő, és a közös élmények éppen ezt szolgálják. A legutóbbi, Stockholmban színpadra állított darabom is ezt a jelenséget járja körül. Az *Esceptist* arról szól, hogy a lehető legnagyobb közelségben és nyitottságban legyünk együtt, hogy a táncon keresztül meg tudjuk találni ezt az „együttes élményt”. Azt gondolom, mindez sikerült, mindannyian fel tudtuk adni az individualitásunkat, a különállóságunkat, és egységként tudtunk működni. Ma már nem fogalmaznék így az egóval kapcsolatban, ez változott bennem. Véleményem szerint arról van szó, hogy csupán tudatosítanunk kell, mikor vezet minket az egónk és mikor a szenvedélyes belső hangunk, a lelünk.

A *Cacti* című koreográfiájáért Laurence Olivier-díjra jelölték 2013-ban. Azzal a darabbal korábbi nyilatkozata szerint

az volt a célja, hogy kifigurázza azokat az embereket, akik jobbnak gondolják magukat másoknál. Mi az Episode 31 üzenete?

Ez a mű inkább egy olyan világot képvisel, amelybe együtt léphetünk be nézőként, ahol nagyon érdekes karakterek jelennek meg, akik igyekeznek valami újat tenni, alkotni. Olyanok ők, mintha valamiféle furcsa, elegáns tudósok lennének, akik igyekeznek együtt dolgozni valamin. Az Episode 31 kapcsán egy hangulatról, egy különleges atmoszféráról beszélhetünk, amit a csodálatos Ane Brun zenéje színez. Az előadás több, mint esztétikai élmény, az átlépés ebbe az univerzumba, a megfigyelővé válás már önmagában valamiféle többletjelentéssel bír. Ez volt az egyik első koreográfia, amit egy New York-i iskolának készítettem, rendkívül erős és energikus táncművészekkel közösen. Ez a gyorsaság, az energia, frissesség látszik is rajta.

Fontos önnek, hogy változtassa, alakítsa a közönsége gondolkodásmódját, világlátását, vagy elegendő az is, ha szórakoztatja őket?

A legjobb az, ha úgy tudok gondolatokat ébreszteni, hogy közben szórakoztatok is. Az elmúlt években több mint negyven darabot koreografáltam, voltak köztük olyanok, amelyek inkább a gondolatiságért, az üzenetért születtek, mások inkább a szemet vonzótták. Ami igazán fontos számomra, hogy a műveim minden pillanata magával ragadó legyen, hogy a néző egy másodpercre se veszítse el a figyelmét. Ha a székcsorok közt ásitóznak, akkor nem értem el a célokat. Bár az unalomnak is lehet értelme, ha utána érkezik valami, ami jelentést ad neki: ha megváltozik például a ritmus, és másik helyzetet teremt, akkor még szükség is lehet rá. A leghelyesebb mégis az, ha a művészeti alkotás inspirálja a befogadót.

Milyen a teremtés, a kreáció folyamata? Emlékszik az első képre, ami előhívta az Episode 31-et?

Amikor megérkezek a próbaterembe, van egy koncepcióm, egy zeném. Általában tizenöt-húszféle verziója van egy-egy műnek, és a próbákon, közös munka során alakul ki a végleges változat. Gyakran dramaturg is segít nekem, hogy jobban lássak. Ez a folyamat rengeteg újragondolással, alakítással, előre- és hátralépéssel jár. Az a közös minden helyzetben, hogy egyszeri és az adott darabhoz tartozó.

Ez a mű diákoknak íródott. Nagyobb kihívást jelent olyan táncművészekkel együttműködni, akiknek még nincs kiforrott stílusuk, táncnyelvük?

Azt hiszem, bizonyos szempontból izgalmasabb olyan táncosokkal dolgozni, akik még tanulnak, mert talán közelebb vannak a saját „tisza forrásaikhoz”, a „tisza önkifejezéshez”. Gyakran azzal, hogy sok információt szerzünk, veszítünk az autentikus kifejezőmódunkból. Egy ilyen folyamatban a fiatal táncosok hozzáállása is nagyon értékes: tudásszomj van bennük, nagyon szeretnének mindent kipróbálni, rengeteg energiát tesznek a közös munkába. Mindig igyekszek én magam is „kezdő szellemként” érkezni a terembe, a lehető legnagyobb nyitottsággal. A struktúráim nem merevek, minden darabom alkalmazkodik azokhoz a táncművészekhez, akikkel éppen együtt dolgozok.

A ritmus szerepe központi ebben a koreográfiában.

És az életemben is. A legnagyobb örömet az jelenti számomra, ha ülünk egymás mellett és „ritmust csinálunk”: tapsolunk, zörgünk, dobolunk, kézzel, lábbal, hanggal, testtel, bármivel. A mi, nyugati világunkban nagyon kevés alkalmunk van arra, hogy csak egyszerűen együtt legyünk, egyfajta közös tempóban. Fontos, hogy megértsük és ismerjük a saját ritmusunkat és az univerzum lüktetését, és ebben az élményben sokat legyünk együtt. Én ebben hiszek. ○

SZEGEDI SZABADTÉR 2 JÁTÉKOK

DÓM TÉRI SZÍNPAD

AJÁNDÉKKONCERT

szimfonikus koncert
JÚN. | 26.

Rice – Lloyd Webber

JÉZUS KRISZTUS SZUPERSZTÁR

rockopera
JÚL. | 03., 04., 10., 11.

Shakespeare

SOK HŰHÓ SEMMIÉRT

vígjáték
JÚL. | 24., 25.

Menken – Slater

APÁCA SHOW

musical
JÚL. | 31.,
AUG. | 01.

Bernstein – Sondheim

WEST SIDE STORY

musical
AUG. | 14., 15., 16., 20., 21., 22.

JEGYÉRTÉKESÍTÉS:

Az Interticket országos jegyirodai hálózatán, valamint a www.szegediszabadteri.hu oldalon. REDK, 6720 Szeged, Magyar Ede tér 2. Tel.: +36-62/541-205 E-mail: jegyrendeles@szegediszabadteri.hu A műsorváltozás jogát fenntartjuk. Előadásaink 21 órakor kezdődnek, kivéve ettől eltérő tájékoztatás esetén.

ÚJSZEGEDI SZÍNPAD

Händel

AGRIPPINA

opera
JÚL. | 17., 18.

Śtobodzianek

A MI OSZTÁLYUNK

színmű
JÚL. | 24., 25.

Molière

ÚRHATNÁM POLGÁR

komédia
AUG. | 07., 08.

Kocsák – ifj. Harangozó

HÓFEHÉRKE ÉS A HÉT TÖRPE

családi mesebalett
AUG. | 21., 22.

SZEGEDI SZABADTÉR szegediszabadteri.hu

© Ókovács Szilveszter, Velekei László, Solymosi Tamás | Fotó: Csibi Szilvia

„A művészet egy közös lélegzetvétel”

Szerző: Szász Emese

Egy díj nem csupán visszajelzés, de felelősség is, amennyiben a munkájával a díjazott is alakítja az elismerés szakmai szintjét. Mit jelent az ön számára a Seregi-díj?

Ha egyszerűen fogalmazhatok: mindent. Az a tény, hogy ezen túl egész életemben ott lesz az enyém mellett Seregi László neve, hatalmas felelősség, hiszen így az általa képviselt értékrenddel is azonosítják a személyemet.

Fontos megerősítés számomra, hogy a rendkívül színes magyar táncéleten belül van létjogosultsága annak az alapvetően neoklasszikus stílusnak, amit alkotóként képviselek.

Seregi László személye hogyan inspirálta önt?

Én még ismertem őt személyesen, és elsősorban az a karizma és humor ragadott meg benne, amivel a táncosokkal kommuni-

Velekei László, a Győri Balett művészeti vezetője május 9-én vehette át a legjobb koreográfusnak járó Seregi-díjat. Seregi László hatásáról, cselekményes balettekről és a jutalommal járó koreográfiai felkérésről is beszélgettünk.

kált a próbákon. A kritikáját is építő jelleggel tudta megfogalmazni, miközben a táncművészek tágra nyílt szemekkel figyelték minden egyes lélegzetvételét. Olyan bizalmi légkört teremtett, és olyan energia áradt belőle, hogy mindenki azt érezte, most jó helyen van, és valami igazán nagy dolog történik vele: mindaz, amiért annyi áldozatot hozott a pályája során, most megtérül.

Pedig a tánc egyes területein még jóval Seregi halála után is hierarchikus viszony jellemző táncos és koreográfus között. Öntől ezek szerint nem kell félni?

Nem. Nálunk a darab kiválasztásán és irányának meghatározásán túl minden közös munka eredménye. A Győri Balettben erős és színes egyéniségeket keresünk, akikkel szemben a legfontosabb feladatomban, hogy megtaláljam hozzájuk azt a kulcsot, amivel még jobb táncosok válhatnak. Amikor megteremtődik a kreatív atmoszféra, akár tizenegy nap alatt is képesek vagyunk egy egyórás darabot megalkotni. Mert ilyenkor mindenből ömlik az ötlet, a mozdulat; a művészet egy közös lélegzetvétel köztünk. Én ebben a csapatmunkában hiszek.

Seregi Lászlóhoz hasonlóan ön is gyakran készít cselekményes baletteket. Mi ragadta meg ebben a formában?

Nagyon tetszett Seregi mester alkotásaiban az, ahogyan egy meglévő történetet a saját szemszögéből fogalmazott újra, bátran be-

lenyúlva akár a dramaturgiába is. Úgy látom, hogy most nemzetközi viszonylatban is reneszánszát éli a cselekményes balett. Ami számomra különösen izgalmas a karakterábrázolásban, az az egyén és a társadalmi elvárások közötti konfliktus. Az érdekel, hogy hogyan változik az egyén személyisége, amikor megpróbál önmagával szembenézni. Számomra nem maga az érzelem vagy a döntés izgalmas, hanem az az út, amely során eljutnak addig a karakterek.

Kiss János jövőre esedékes nyugdíjba vonulása után sokan önt tartják a legesélyesebbnek a Győri Balett igazgatói székére. Megpályázza ezt a posztot?

Igen, Kiss János igazgató úr kifejezetten felkért erre. Hatalmas felelősségnek érzem, hiszen az ő és Markó Iván neve kitörölhetetlenül beleíródott a Győri Balett és a magyar tánc történet könyvébe. Tele vagyok ambíciókkal, álmokkal, és dübörög a szívem, ha arra a pillanatra gondolok, amikor be kell adnom a pályázatot. De úgy érzem, a Győri Balett csapata jelenleg olyan emberekből áll, akikkel tudnánk közösen egy nagyot álmodni.

A Seregi-díjjal egy felkérés is jár egy bemutató megalkotására a Magyar Nemzeti Balett számára. Mit lehet tudni erről a darabról?

Jelenleg még minden figyelmemmel a *Giselle*-re koncentrálok, amihez Lajkó Félix írja a zenét, de ősszel már elkezdtem a budapesti társulathoz is bejárni, hogy minél többet tanulhassak a művészekről, hogy hassanak rám a személyiségükkel. Nagyon várom az együttműködést, mert olyan táncosokat látok most a Magyar Nemzeti Balettben, akiknek a stílusa nagyon passzol az enyémhez. Kifejezetten nekik szeretném készíteni ezt a darabot, hogy soha senki ne tudja úgy eltáncolni, ahogy ők. Egyelőre még meg vagyok illetődve, de nyitott szívvel állok a közös munkánk elé. ○

„Nagyon jó formában érzem magam!”

Szerző: Csabai Máté

Harminc éve mutatkozott be az Operaházban, azóta neve egybeforrott Nabucco, Jago, Scarpia és a Hollandi szerepével. Kálmándy Mihály október 5-én gálával ünnepli a jubileumot, de célja, hogy ne csak róla, hanem az opera műfajáról és partnerei tehetségéről is szóljon az est.

Idén márciusban kapta meg a Kossuth-díjat, és ha jól tudom, különösen meghatotta, hogy a Szent Korona jelenlétében adták át az elismerést.

Ez valóban csodálatos érzés volt, de egyébként semmi nem változott azóta – én ugyanazt csinálom, amit a Kossuth-díj előtt. Nagyon jó szellemi és hang formában érzem magam. Ez nem egy történet vége, mert eddig is arra törekedtem, hogy estéről estére egyre jobb legyek.

Az állami elismerés nagy dolog, de minden művésznek van egy belső mércéje is, ami alapján megítéli a saját eredményeit. Önnek mi jelenti ezt a szubjektív irányítót?

Amikor felvettek a Magyar Állami Operaházba, az első premierjeim között szerepelt *A bolygó hollandi*. Óriási megtiszteltetés volt előadás után azt olvasni az egyik meghatározó kritikus írásában, hogy esetemben hang, lelki és alkati megfelelésről értekeznek. Úgy érzem, hogy a varázslat akkor jöhet létre, ha a kiváló hang állapot mellett sikerül kibontakoztatni a figura lelki világát is. Ez a belső mérce.

Hagyománnyá vált, hogy az Opera jubileumi gálaestet rendez Kossuth-díjas művészeinek. Hogyan választotta ki a műsort, illetve a fellépőket: Boross Csilla, Fodor Bernadett, Rálik Szilvia, László Boldizsár, Köpeczi Sándor énekesek és G. Horváth László hegedűművész személyében?

○ Fotó: Gács Tamás

Egy roppant harmonikus társaság áll össze Kovács János karmesteri pálcája alatt – olyan művészek, akik gyönyörű hanggal, jó technikával és erőteljes színpadi jelenléttel rendelkeznek. Számomra a legfontosabb, hogy a gála ne csak rólam szóljon, hanem az opera műfajának miéértjére adjon választ. Lesznek szólóáriák, duettek, tercettek, kvartettek, így a partnereimnek is lehetősége lesz megmutatni, hogy ők miben a legjobbak, mit énekelnek szívvel-lélekkel, valamint lesz egy csodálatos hegedűszó is.

Több mint harminc évvel a háta mögött meg tudja fogalmazni, hogyan kell vigyázni egy operai hangra?

Semmi nem pótolja a napi gyakorlást. Nem szabad mindent elvállalni, mert nem minden használ a „hangszernek”. Egy művész akkor

tud fejlődni és a szakmát magas szinten művelni, ha a hangjának megfelelő szerepeket énekel. Hogy ki mikor érik, az roppant relatív. Amikor huszonöt évesen a *Nabucco* címszerepével diplomáztam, rögtön megmutatkoztam, hogy milyen szerepkörben fogok majd otthonosan mozogni. Ha valakinek vivőerős a vocéja, megfelelő a hangterjedelme, stabil magasságai és sötét hangszíne van, az alkalmassá teheti például a Verdi-repertoár megformálására. Ezzel együtt azt gondolom, hogy nem csak egy technikánk van, hanem annyi, amennyi szerepet éneklünk. Mindegyik operahősnek más a lelkivilága, ami az énektechnikát is meghatározza. Ezért van az, hogy a jól megválasztott szerepek vi- gyáznak az előadó hangjára.

A gála Wotan búcsújával és a Tűz-varázssal zárul A walkürből. A kritika dicsérte ezt az alakítását. Mi volt a kulcsa hozzá?

Wotan főistent nem lehet csupán zenei oldalról megközelíteni, el kell merülni a germán mítoszokban, az őstörténeti hagyományokban. Ha ezt a kutatómunkát az énekes elvégzi, ráérezhet a karakterre. Szerintem ez a kulcs.

Az új évadban egy új Wagner-szerepben lép fel, Amfortast alakítja a Parsifalban.

Gyönyörű opera gyönyörű témával, amelyik óriási energiákat követel meg az énekestől, de sokat is ad. Régi vágyam teljesül azzal, hogy elénekelhetem.

Jó esetben megtörténik ez, hogy vissza is kapja azt az energiát, amit beletesz egy szerepbe?

Minden esetben! Van úgy, hogy elzengek egy *Don Carlost* vagy *Rigolettót*, és amikor lemegy a függöny, megfogalmazódik bennem, hogy legszívesebben még egyszer elénekelném, most, rögtön! ○

○ A Rajna kincse | Fotó: Nagy Attila

Egy pálya emlékezete

Szerző: Jászay Tamás

A világhírű basszus,

Ferruccio Furlanetto tavasszal ünnepelte hetvenedik születésnapját. Szó sincs azonban lezárásról, helyette a jövőbe tekint, és eközben az Erkel Színházban felidézi pályája fő állomásait.

Néhány éve mondta egy interjúban: „Ma minden jóval könnyebben megy, mint két évtizeddel ezelőtt. És hiszem, hogy ennek az az oka, hogy a pályámat jó huszonöt évnyi Mozarttal kezdtem.” Kik azok, akik ma leginkább megfelelnek a hangjának, az érdeklődésének, a személyiségének?

Szerencsés vagyok, mert abba a korba értem, amikor azokat a szerepeket énekelhetem, amelyeket a legjobban kedvelek: II. Fülöp királyt a *Don Carlos*ból, Borisz Godunovot, Don Quijotét – talán ő a kedvencem –, Fiescót a *Simon Boccanegrából* és Thomas Becketet a *Gyilkosság a székesegyházban* című Pizzetti-operából. Egyébként sincs okom panaszra, mert hosszú pályám alatt azokkal a szerepekkel találkozhattam, amelyeket igazán el akartam énekelni.

Figyeli a következő generáció tehetségét? Mit tanácsolna egy fiatal basszistának, aki olyan messzire akar jutni a pályán, mint ön?

Nemrég a szentpétervári 16. Nemzetközi Csajkovszkij Versenyen zsűriztem, ahol hallhattam néhány igazán kiváló hangot. Tanácsot nemigen tudok adni, mert mindegyik művésznek megvan a saját útja a sikerhez, ami nagyban múlik azon, hol tanult vagy milyen repertoárral rendelkezik. Mégis azt hiszem, ez utóbbi segíthet igazán egy nagyívű karrier felépítésében, vagyis ha az énekes azt éneklé, ami a leginkább illik hozzá.

Melyik áll önhez közelebb: a teljes kiállítású opera-előadások vagy a dalestek? Közismert, hogy a szerepei megformálásakor erősen foglalkoztatja a karakter lélektana is, de a dalok egymásutánjában ez szinte lehetetlen küldetésnek hangzik...

Valójában mindig is operaénekesnek tartottam magam, nem pedig énekművészek. Egy igényes operaelőadásban, a megfelelő rendező oldalán érzem magam igazán jól. Ugyanakkor mindannyian tudjuk, hogy ma az újító rendezői elképzelések nagyon megnehezítik azoknak az énekeseknek a dolgát, akiknek volt szerencsájuk olyan géniuszokkal együtt dolgozni, mint Jean-Pierre Ponnelle, Giorgio Strehler, Piero Faggioni vagy Patrice Chéreau. Ugyanakkor persze a dalestek is a pálya fontos elemét képezik, mivel egészen új dimenzióval ajándékozzák meg a művészt.

Amikor legutóbb, 2016-ban Budapesten hallottuk, az orosz repertoárjából válogatott. Mivel készül az októberi, Erkel színházi fellépésére?

Különleges alkalomnak szánom: a negyvenöt éve tartó pályám lenyomatát szeretném átnyújtani. Az est elején valami teljesen újat mutatok majd, mert fontos, hogy reménykedhessünk egy új jövőben. Elhangoznak dalok Muszorgszkij *A halál dala* és *táncai* ciklusából, mert ez a kezdetektől fogva kísér az utamon, és választottam dalokat Rahmanyinovtól is. Úgy tervezem, hogy a második részben operaáriákon keresztül jutunk el a csúcsponthoz: olyan részleteket kerestem, melyek leírják a karrieremet az első lépésektől egészen a mai napig.

Nagy öröm, hogy visszatérő vendég Budapesten. Mik a tapasztalatai a magyar közönséggel?

Valóban, rendszeresen érkeznek meghívások Magyarországról. Nagy rajongója vagyok Budapest szépségének és annak a meleg vendégszeretetnek, amivel itt fogadnak. A hallgatóság pedig remek: érzékeny és hozzáértő. Alig várom, hogy újra énekeljek nekik. ○

Kultúra holland módra

Nyár elején Magyarországra érkezett *Gerald van der Wijngaart*. A nagy múltú Holland Nemzeti Opera és Balett marketing menedzsere a pécsi színházmarketing konferencián tartott előadása után ellátogatott az Eiffel Műhelyházba is, ahol Heimberger Zsolttal, az Opera marketing osztályvezetőjével találkozott. Alább a két szakember eszmecserejébe nyerhetünk bepillantást.

Heimberger Zsolt: Mint minden jelentős kulturális intézménynek, a Magyar Állami Operaház marketing-stratégiájának is kiemelt eleme a fiatal és új közönségréteg megszólítása. Hogyan jelenik meg ez a gondolat a Holland Nemzeti Opera intézményi kommunikációjában?

Gerald van der Wijngaart: Hollandiában az opera és a balett nézőinek átlagéletkora igencsak eltérő, az opera esetében ez nagyjából hatvan év. Különlegesség, hogy míg a kulturális aktivások terén majdnem minden vásárláskor a hölgyek a döntéshozók, nálunk a zenedrámák tekintetében a férfiak vannak többségben. Foglalkozásukat tekintve ügyvédek, orvosok és hasonlóan magasán képzett értelmiségi körök képviselői.

A balettelőadásokra járók átlagéletkora negyven év körül van, a jegyvásárlók háromnegyede nő. Itt minden évben jelentősen frissül a közönségünk, évről évre 30%-nyi új látogató jelenik meg az előadásainkon. A kihívás ebben az esetben annak elérése, hogy gyakrabban járjanak vissza. Ezzel szemben az operalátogatók nagyon hűségesekek, de ahogy korábban említettem, mivel átlagéletkoruk magasabb, ezért mindig célunk, hogy új nézőket csalogassunk be intézményünkbe.

HZs: Mi az a fő marketingkommunikációs tevékenység, amit ebben az esetben alkalmaznak? Használják még offline eszközöket: nyomtatott magazinokban hirdetéseket, szórólapokat, egyebeket? Az Opera is széles kiadványpaletttával rendelkezik, a magazinunk a nyáron új struktúrát és designt kapott, de természetesen igen lényeges számunkra az online jelenlét is, amit élénk social media tevékenységgel, és megújuló weboldallal támogatunk.

GvdW: Az offline felületek nekünk is nagyon fontosak, mert az idősebb közönséget, leg-hűségesebb nézőinket továbbra is ezekkel az eszközökkel tudjuk leginkább megszólítani. Hirdetünk napilapokban és magazinokban, továbbá számos közterületi kampányt is készítünk, mert a kutatásaink azt mutatják, hogy a megközelíthető közönségünk körében igen jól működik, és a fiatalabb nézők is jól reagálnak erre a fajta megszólításra. Hozzá kell tenni, hogy őket egyébként 80%-ban az online hirdetésekkel, a közösségi médiában és más felületeken elhelyezett reklámokkal érjük el.

HZs: Az új célközönség megszólításában mekkora hangsúlyt kap az árképzés kialakítása?

GvdW: Egyrészt a fiataloknál igyekszünk megfizethetővé tenni az előadásainkat, és hozzá szeretnénk szoktatni őket a hagyományos jegyárainkhoz is, ezért a diákok az

engedménynek köszönhetően 15 euróért (kb. 5 ezer Ft) látogathatják az operaprodukciónkat. E mellett létezik egy ifjúsági előfizetés is, melynek díja 20 euró, amely rendszerben életkorukhoz mérten kaphatnak kedvezményeket: huszonöt éves korig 75%-osat, harminc éves korig 50%-osat, harmincöt éves korig pedig 25%-osat. Ez egy innovatív, új megoldás, hiszen korábban csak egyféle ifjúsági kedvezményünk volt, de azt láttuk, hogy amint ez a lehetőség lejárt, a látogatók elmaradtak, mert a 25 euróról a 150 eurós jegyárakra való ugrás túl nagy. Ezért beépítettünk egy közbűlső árkatagóriát is, így, ha a látogatónak növekszik a keresete, könnyebben tudja követni a lépcsőzetesen emelkedő helyárakat. Ezzel egyszerre kedvezünk számukra az alacsony árakkal, és hosszútávon is megtartjuk a nézőket. Másfelől, a normál jegyárak esetében dinamikussá tettük az árképzést, ahogyan az a légitársaságoknál bevett szokás. Tehát ha egy előadás jegyeladásai 75% felett állnak, 10%-kal megemeljük az árainkat.

HZs: Intézményünk a belföldi és a külföldi turnék segítségével igyekszik a társulatot eljuttatni az intézmény falain túlra is. Önöknél mennyire jellemző ez a törekvés?

GvdW: Hollandiában létezik egy turnézó operatársulat, a Dutch Travel Opera, az ő válalásuk az, hogy járják a vidéket, ezért a mi operaművészeink – néhány koprodukció kivételével – nem lépnek fel házon kívül. Azonban a balettek színpadra állítása gyakran jóval egyszerűbb, így a balett-táncosok két belföldi és egy külföldi turnén is részt vesznek évente. Idén Spanyolországban, korábban Kínában, Dél-Koreában, több európai nagyvárosban és az Egyesült Államokban is jártak.

HZs: Számunkra kulcsfontosságú, hogy a premier- és a repertoár-előadások mellett számos különleges eseményt is kínálunk látogatóink számára. Milyen

○ Heimberger Zsolt, Gerlad van der Wijngaart | Fotó: Berecz Valter

hasonló típusú rendezvények színesítik az önök programját?

GvdW: Nagyon büszkék vagyunk az *Opera Forwardra*. Ez egy kéthetes kortárs operafesztivál sok világpremierrel, új zenével, ahol magunk számára azzal emeltük a tétet, hogy a fiatalokat is megszólítjuk. Sok olyan operát mutatunk be, ami aktuális problémákkal – például környezetvédelemmel – foglalkozik, és emellett izgalmas kapcsolódó programokat kínálunk. Az előadásokat február végén, március elején tartjuk, és több játszóhelyen is jelen vagyunk a városban. A színházunkban ilyenkor egyszerre egy-két nagyopera fut, továbbá ellátogatunk a Kortárs Zenei Hangversenyterembe, vagy más, kibérelhető kreatív terekbe is.

A fesztiválhoz kapcsolódnak az *Off Napok*. Ez egy három-öt napos periódus, ami alatt a diákok átveszik a hatalmat az épület felett, és öt-hat kis operát is elkészítenek. Vannak továbbá beavató előadások, DJ-k, partik – amik szintén nagyon fontosak, ha el akarjuk érni a fiatalabb közönséget. Ez az a projekt, amire a legbüszkébb vagyok, mert igazi próbatétel volt összeállítani ezt a műsorelegyet,

ráadásul létrehoztunk egy testvérmárkát is, aminek merészebb a lüktetése: másképp fotózzuk, másképp kommunikáljuk. A balett jelenleg nagyon jól van pozicionálva. Tíz éve változtattuk meg ennek a műfajnak a kommunikációját, ami jóval hozzáférhetőbb, így ez a terület most nagyon jól működik.

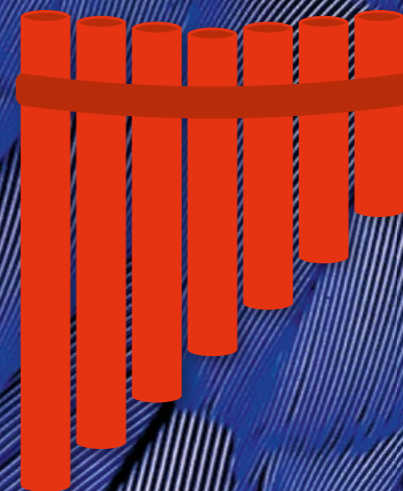
HZs: Milyen módon épül fel önöknél egy évad?

GvdW: Egy hónapban egy operát és egy balettet játszunk, a következő hónapban pedig változtatunk. Átlagosan nyolc-tíz előadást tartunk darabonként, leszámítva a karácsonyi szezont, amikor *A diótörőt* tizenhat-húsz alkalommal adjuk elő. Merész újtásként idén tavasszal *A hattyúk tavát* is másorra tűztük. Huszonöt előadás ment le, ami számunkra soknak tűnt, de minden alkalom teltházas volt. Ez nagy sikernek számít.

Egy másik különlegesség, hogy *aus Licht* sorozatot készítettünk Stockhausentől, aki legnagyobb ciklusaként hét operát írt a hét minden napjára. A célunk az volt, hogy a teljes művet színpadra állítsuk, de pénzügyi okokból és a zene hallatlan bonyolultsága miatt ez nem sikerült. Ellenben három estényi, azaz tizenhét órányi zenei összeállítás készült belőle, ami jelentős nemzetközi érdeklődést váltott ki: a *The New York Times* és más, komoly hírű szaklapok publicistáitól is kedvező kritikákat kapott.

HZs: Beszélgetésünknek különleges helyszín, a tavasztól az évad végéig próbaüzemben működő Eiffel Műhelyház adott otthont. Nem titkolt célunk, hogy ezzel a játszóhellyel egy új, fiatal célcsoportot szólítsuk meg. Mi a benyomása a helyszínről?

GvdW: Nagyszerűnek találom az épületet, magas színvonalú a kivitelezés, és előremutató a kezdeményezés. Biztos vagyok benne, hogy a közönség mellett a gyártóműhelyek munkatársai, és a próbára érkező művészek is megtalálják majd helyüket ebben komplexumban. Sok sikert kívánok a megnyitáshoz! ○

PAPAGENO

élménykalauz

magazin | blog | stream

a Házsongárdi temető, azaz az ápolat múlt és a megőrzött tradíció, a másik oldalon pedig a lendületes nagyvárosiasodás, az egyetemisták és a fiatalok energiái, az egymást érő nemzetközi fesztiválok, az Ecsetgyárban alkotó képzőművészek, a gasztrokultúra virágzása, a 21. század emberét foglalkoztató kérdésekre válaszokat kereső képző- és előadó-művészeti csoportok.

Itt kezdték írni a magyar nyelvű hivatásos színház krónikáját: 1792. december 17-én a Rhédei-ház tánctermeiben a *Titkos ellenkezés* vagy *Köleséri* című érzékenyjátékkal mutatkozott be a közönség előtt a Kótsi Patkó János vezette Erdélyi Magyar Nemes Színház Társaság, és 1822. december 26-án itt mutatták be az első, teljes egészében fennmaradt zenéjű és szövegű magyar nyelvű operát, Ruzitska József *Béla futása* című darabját. A történetet a Kolozsvári Állami Magyar Színház és a Kolozsvári Magyar Opera társulatának tagjai írják tovább, és új fejezetekkel gyarapítják a kísérletező kedvű fiatalok, a Váróterem Projekt, illetve a Reactor magyar-román projektcsapata.

mint *A fecske*, a *Béla futása*, a *Pikkó Hertzeg* vagy az *Oberon*. A Kárpát-Haza OperaTúrán is felléptek már a magyar főváros művészei, akik ezúttal a Gördülő Opera sorozattal érkeztek a Kolozsvári Magyar Napokra, amelynek keretében augusztus 24-én láthatták az érdeklődők Toronykőy Attila rendezésében Donizetti *Szerelmi bájját*.

Augusztus 26-án jó 120 kilométerrel arrébb, a Vásárhelyi Forगतagban állt fel a színpad. Marosvásárhely kompakt város, a fő látnivalók, a Rózsák tere, a Keresztelő Szent János templom, a Barátok temploma, a Közigazgatási palota, a Kultúrpalota, a zsinagóga, az unitárius templom, a néprajzi, történelmi és természettudományi múzeum, a vár rövid, kényelmes sétával elérhető. Bár a barokk, klasszicista, neoreneszánsz és a szecessziós házak, templomok sorát megtöri a beton és az üveg, a hetvenes-nyolcvanas évek építészeti innovációt nélkülöző épületei fölött szemet hunyva, van min időzni a tekintetnek. A vár, ahol a Donizetti-operát láthatta a közönség, Báthory István 15. századi várkastélyának romjaira épült a 17. században. A város lakói közös ügynek érezték a védelmet és biztonságot, így az öt bástya finanszírozását és építését öt céh vállalta.

A Rózsák terét övező templomok a barokk stílusjegyeit viselik magukon, a belváros két igazán meghatározó épületét azonban a magyaros szecesszió legszebb példáiként említhetjük. Ezeket a Marosvásárhely mai arculatát jelentősen meghatározó polgármesternek, Bernády Györgynek köszönhetjük. A gyógyszerészből lett politikus két ízben irányította a települést, 1902 és 1912, illetve 1926 és 1929 között. Első ciklusában készült el a Kultúrpalota és a Közigazgatási Palota. Mindkét épületet Komor Marcell és Jakab Dezső jegyzik. A Közigazgatási Palota karcsú tornya a város minden pontjáról jól látszik. Érdemes elidőzni a Kultúrpalota

Modern Tündérgert

Szerző: Papp Tímea

Ha a falak mesélni tudnának... Minden bizonnyal nem kevés érdekes, izgalmas, meglepő, humoros vagy épp ijesztő történetet osztanának meg velünk, kései utódokkal, hiszen Kolozsvár és Marosvásárhely, ahova a *Gördülő Kárpát-Haza Operatúra* idei kiadásában ellátogatott az Opera társulata, a magyar történelemben és kultúrtörténetben kiemelkedően fontos szerepet játszott.

Kolozsvár pezsgésének említésekor vagy azonnal rávágja mindenki az állandó jelzőt – Bethlen Gábor uralkodása óta: „kincses város” –, vagy elkezd dúdolni a *Marica grófnő*ből a *Szép város Kolozsvár-t*, de nem emiatt fontos kulturális központ a mintegy 320 ezer fő – plusz több tízezer egyetemista – lakosú város. Hosszan lapozgathatnánk a kolozsvári történelmi emlékeket, de koncentráljunk inkább a 20. századra és a jelenre, amiben fontos segítséget ad a kortárs irodalom, elég csak Tompa Andrea sikerlistás kötetét vagy a nemrég megjelent, mai magyar szerzők írásaiból született, szép-irodalmi városképtől unortodox bédekkerig sokféleképp olvasható Kolozsváros antológiát említenünk.

Kolozsvár egyszerre higgadtan méltóságos, teljes és dinamikus pörgő város. Az egyik oldalon ott áll Hunyadi Mátyás szobra és szülőháza, a Szent Mihály-templom, a Bánffy-palota, a Farkas utcai és a piarista templom,

A város zenei életét meghatározza a Filharmónia, a Román Nemzeti Opera, a Gheorghe Dima Zeneakadémia, valamint a Kolozsvári Magyar Opera, amely az ország hasonló intézményeiben létrehozott előadások és művészi teljesítmények elismerésére létrehozott Román Operadíj különböző kategóriáiban több alkalommal is a legjobbnak bizonyult. Az intézménnyel különösen szoros kapcsolatot ápol a Magyar Állami Operaház. A budapesti közönség több különlegességet ismert meg a társulattól, olyan ritkaságokat láthattak az Erkel Színházban,

Kolozsvár | Fotó: Nagy Attila

Sáfar Orsolya és az Opera Énekkara | Fotó: Nagy Attila

ben ismertté. Azt azonban kevesebben tudják, hogy az apa, Farkas rendkívül sokoldalú tehetséggel bírt: tanított, gazdálkodott, gyógyított, találmányokat készített, társadalmi kérdésekben foglalt állást, „hétköznapi” és művészi irodalmi műfajokban is alkotott – írt gyászjelentést és drámát –, kiválóan rajzolt, sőt zenelmélettel is foglalkozott. János örökölte a zeneszeretetet és -ismeretet, maga is remekül hegedült, elméleti munkája *Üdvtanának* része.

A város legjelentősebb kultúrkincsei, ősnymtatványok és értékes könyvritkaságok, a Teleki-Bolyai Könyvtárban találhatóak és tekinthetők meg. A gyűjtemény alapjait, a tékát, Teleki Sámuel, Erdély kancellárja hozta létre, a vagyonából megvásárolt 40 ezer könyv felajánlásával. Végrendeletében ezt hitbizományként örököseire hagyta, és kötelezte őket a közkönyvtár fenntartására.

A koncerteletről már ejtettünk szót, ne feledkezzünk meg a színházról sem! Ha októbertől májusig Marosvásárhelyre látogatunk, jó esélyünk van arra, hogy a Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának valamelyik előadását vagy rendezvényét elcsípjük, mehetünk a Művészeti Egyetemre, az Ariel Ifjúsági és Gyermekszínházba, és független társulatoknak sincs híján a város, a Spectrum Színházról a 36-ig széles a kínálat.

külső mozaikjain – különösen ajánljuk a Körösfői-Kriesch Aladár készítette homlokzati *Hódolat Hungáriának* kompozíciót – és a nemzeti pantheonnak is tekinthető szobronkon, de még érdekesebb bemenni – akár egy filharmonikus koncertre –, hogy megcsodálhassuk az előcsarnok tizenkét méter hosszú ólomüveg kompozícióját (amely az 1914-es San Franciscó-i világiállítás helyett itt talált otthonra), a Tükörtermet, vagy megtekintsük a képzőművészeti múzeum kiállítását.

A Kultúrpalotán felfedezhetjük a két Bolyai, Farkas és János reliefjeit is. (Szobruk a Bolyai Líceum előtt áll, Köteles utcai házukat emléktábla jelöli.) A Bolyaiak, mint az közismert, a matematika területén alkottak kimagaslót, megelőzték korukat, elszigeteltségük miatt azonban elméleteik nem váltak európai körök-

Kolozsvár nagy presztízsű színházi fesztiváljának neve: Interferenciák. Ha megnézzük a fizikai definíciót, ezt találjuk: interferencia két különböző forrású, koherens hullám találkozásakor keletkezik. Ekkor létrejönnek a térben olyan pontok, ahol a hullámok maximálisan erősítik, illetve olyanok, ahol maximálisan gyengítik egymást annak függvényében, hogy az egyes pontokon a két hullám milyen fáziskülönbségben érkezik. A fogalmat átvitt értelemben akár a két városra is alkalmazhatjuk, hiszen eltérő népek, kultúrák, történelmek találkozásánál jöttek létre, amelyek az évszázadok során egymással hol összefonódtak, hol konfliktusaikból kataklizmák támadtak. „Emlékezni magunkra érdemes, mert csak magunkra lehetséges, arra tehát, hogy milyen ujjlenyomatokat hagyott rajtunk egy időben már viszonylag távoli kataklizma, ami viszont megváltoztatta a föld felszínét

számunkra. Itt Kolozsváron például több neve van egy utcának, különböző nemzedékek más és más utcaneveket használnak, több párhuzamos város létezik egymás mellett. A múlt időnek is van egy sajátos jelen idő-dimenziója, és a jelen időnek is egy éles múlt ideje. Trianon-nyelven beszélünk, sokszor nemcsak magyarul, hanem románul, angolul, németül vagy franciául is. A GPS nekivisz a városfalnak vagy a Szamosnak, a zene visszhangoztatja az időt, és a felelős ittlét örömét nyújtja. És van még egy súlyos feltétele a katarzisznak, ez pedig az, hogy az önsajnálát tilos. Az emlékezés az önmagunk elfogadásának szép, fáradságos és fölemelő gyakorlata” – fogalmaz Visky András kolozsvári író, költő, drámaíró a Gyöngyösi Leventével közösen írandó Trianon kantáta kapcsán. Fogadjuk meg a szavait! ◊

Akik pörgetik a kultúrát

a kultúra
ötven arca
KULT
50
2019

fidelio

www.kult50.fidelio.hu

Ingyenes kiadványunkat keresse a fidelio terjesztési pontokon

A pálca fiatal mesterei

Szerző: Filip Viktória

Az Opera nem csak azoknak a karmestereknek biztosít teret, akik már évtizedek óta magas színvonalat képviselnek, hanem azoknak az ifjabb dirigenseknek is, *akikben ott az ígéret, a tehetség és az ambíció.* Közülük szólítottuk meg Dobszay Pétert, Hámori Mátét és Török Leventét.

Dobszay Péter a Dohány utcai Zsinagóga és a Gazdagréti Szent Angyalok Templom első orgonistája, továbbá a kortárs zene elkötelezettje, aki jövő tavasszal *Az aranyműves boltja* című prózai oratórium bemutatóját fogja vezényelni. „Ez egy prózai darab, amelynek a zenei világát most Krzysztof Penderecki műveiből

kell megalkotnunk. Ez nem kis kihívás, mert egy operához képest egyértelműen alkalmazkodóbb helyzetbe kerül majd minden kiválasztásra kerülő zenemű, melyek mindegyike egy, a drámatól teljesen független, önálló művészi elképzelés mentén született. Ahhoz, hogy ezen művek között egy újfajta kohézió szü-

lethessen meg, átgondolt, közös esztétikára, biztos ízlésre és teremtő bátorságra van szüksége a darab minden alkotójának” – nyilatkozta lapunknak. Ezt a folyamatot megkönnyíti majd, hogy a muzsikusként már kétszer vezényelte az Opera Zenekart koncerten, és egyszer a 2017-es Nemzetközi Karmesterversenyen. „Ez az együttes a legkiválóbb zenekarok között van, akikkel én dolgoztam. Élmény volt velük zenélni” – árulta el a karmester, aki olyan neves énekesekkel is együttműködött már, mint Kolonits Klára, Meláth Andrea, Pitti Katalin, Cser Krisztián, valamint részt vett Eötvös Péter karmesterkurzusán is. Velük kapcsolatban számos zenei emléket őriz: „Az én megközelítemben minden vokális műfaj esetében fontos karmesteri erény a rugalmasság, amely, ha jól megnézzük, dőbenetesen beszédes kifejezés: nem a saját elképzelés könnyed feladását jelenti, mint sokan gondolják, hanem bár benne foglaltatik a mások szempontjainak figyelembe vételére való képesség, lényegi eleme a benső meggyőződés melletti kitartás is! A felsorolt nagyszerű művészek esetében a zenei ösztöneink rokonsága miatt gyakorlatilag szükségem sem volt erre a rugalmasságra. Eötvös Péter karmesterkurzusa pedig egyfelől megmutatta a vezényléstechnika letisztultságának fontosságát, másrészt nagyszerűen kinyitotta a fülemet a hangszínek és a legapróbb zenei gesztusok részletgazdag megfigyelésére.”

Dobszay Pétert a műfaji sokszínűség jellemzi: egyházi, kortárs és szimfonikus művek, operák, musical, operett is része a repertoárjának. Úgy látja, hogy a világ működése – ezen belül főleg a rosszul használt digitalizáció és annak következményei – ma olyan mentális reflexeket, szellemi ritmust és figyelmi mechanizmusokat ültet el az emberek egy tekintélyes részébe, amelyek, ha elhatalmasodnak, szinte alkalmatlanná teszik őket a klasszikus

zene befogadására. „Van egy réteg, akiket ilyen szempontból biztosan elveszítettünk. A többiek felé – szerencsére még mindig igen sokan vannak – olyan előadásokkal kell fordulnunk, amelyek nem csupán kiállják a mai kor külsőségei felé támasztott perfekcionizmusának próbáját, hanem többletértékként tudatosak, kikerülhetetlenül személyesek és szenvedélyesen intenzívek is.”

Hámori Máté is sok tapasztalatot gyűjtött már a fiataloknak szóló előadásokkal kapcsolatban, hiszen a tavaszi *OperaKalandon* a *Háry Jánost* vezényelte, 2020-ban pedig a *Szőkötetés a szerájából* című Mozart-opuszt fogja dirigálni. Úgy tapasztalja, más hangulata van egy előadásnak, ha a Kaland része vagy épp gyerekek töltik be a színházat, ahogy a *Hófehérke* és a *7 törpe* esetében is. Az ifj. Harangozó-Kocsák-művet szintén irányította már, és jövőre sem marad ki a nap-tárából. „Ez a korosztály friss levegőt hoz, és jó látni, ahogy reagálnak, rezonálnak erre a műfajra. Ha zeneileg még nem is olyan tájékozottak, a színpad és a színpadi cselekmény beszippantja őket, így van rá esély, hogy a hangok is utat találnak a szívükhöz. Az opera az egyik legjobb útja annak, hogy a fiatalok megismerkedjenek a zenével. A jó színházi előadás éppen arról ismerszik meg, hogy ha nincs is előfeltevése vagy különösebb előzetes tudása, a néző mégis otthonosan érzi magát a darabban: az a benyomása, hogy ami történik, az nem is történhetne másképp. Nagyon sok ember dolgozik az Operában minden nap azért, hogy ez ennyire egyszerűnek tűnjön.”

A fiatal művész Franciaországban, Olaszországban, Csehországban és Romániában is koncertezett, és olyan énekesekkel dolgozott együtt, mint Komlósi Ildikó vagy Rost Andrea. Az Erkel Színházban 2013 májusában debütált

○ Dobszay Péter | Foto: Várady Nikolett

a Hunyadi Lászlóval, majd ugyanazon év őszén Britten *Lukrécia meggyalázása* című operájának premierjét vezényelte. Azóta rendszeresen dirigál az intézményben, és ezzel párhuzamosan művészeti vezetője lett az Óbudai Danubia Zenekarnak. A szimfonikus művek és az opera műfaja közötti legnagyobb különbséget abban látja, hogy az utóbbinál többféle fizikai és zenei szintet is össze kell hangolni. „Az opera elsősorban színpadi műfaj, és működési rendje is eltér a megszokottól, jómagam is sokszor próba nélkül ugrottam be egy-egy produkcióba. Ez nem könnyű, de én szeretem,

mert megvan a lehetőség az improvizálásra. Hozzáteszem, egy operaelőadás esetében, ha akarnánk se tudnánk bepróbálni minden egyes apró részletet” – mondja a karmester. Úgy véli, az Opera Zenekar legnagyobb különlegessége – amit más nem tud ebben az országban –, hogy hihetetlenül jól reagál. „Ezt az együttest kiváló zenészek alkotják, akik minden este más énekeseket kísérnek, más karmesterrel, muszáj nagyon rugalmasnak lenniük, és ezt nagyon szeretem bennük.”

Hámori Máté márciusban átvehette a Liszt-díjat, ami fontos számára, de még ennél is lényegesebb, hogy meg tudja őrizni a kíváncsiságát, a rácsodálkozás képességét és az alázatot. „Számomra ez a titka annak, hogy a muzsikusi pályát végigjárhassam. Nem szeretném azt hinni, hogy az elismerés miatt egy csapásra »valaki« lettem, mert még messze vagyok a céloktól: minél jobb ember és minél jobb muzsikos szeretnék lenni. Fontosak az ilyen jellegű visszajelzések, de a legfontosabb mégis az, hogy jó legyen a koncert, az előadás.”

Török Levente fiatal kora ellenére – vagy talán épp ezért – szintén bátran vállalja a be-

ugrásokat, amikről rendre bebizonyosodik, hogy nagy lépcsőt jelentenek a karrierjében. Idén januárban egy ulmi *Lammermoori Lucia* előadást, tavaly februárban pedig egy izraeli komponista hölgy, Ella Milch-Sheriff operáját mentette meg Regensburgban. A muzsikos, aki jelenleg az Ulmi Színház első karmestere, a Hány Jánossal debütált idén tavasszal itthon, amihez néhány jó tanács is dukált. „Kovács János karnagy úr eljött a zenekaros-színpadi próbámra, sőt az egyik előadásomat is megtisztelte, és számos konkrét, hasznos visszajelzést kaptam tőle. Az ő füle egészen kivételes, kiválóan ismeri a színházat, így különösen jól esett a támogatása.”

Véleménye szerint a karmesteri szakma egyik kulcsa az, hogy a dirigens biztos legyen abban, hogy amit csinál, gondol, érez, az jó; a másik fontos szempont pedig a kollégákba vetett bizalom. „A karmesterség legkevésbé a mozdulatokról szól. Az opera a legmagasabb fokú kamarazene, ami létezik. Annak a cirka nyolcvan, illetve hatvan muzikusnak, akik a színpadon vagy a zenekari árokban résztvevői az előadásnak, ugyanúgy kell »működniük«, együtt lélegezniük, ahogyan ezt egy hegedűs egy zongoristával egy szonáta eljátszásakor tenné” – mondja.

A karmestert zenész szülei már két és fél évesen beültették egy zenekaros-színpadi próbára, azóta „nem szabadul” az opera kötelékéből. Budapesti és bécsi tanulmányai végeztével vezénylő korrepetitorként dolgozott Regensburgban, ahol három év alatt 110 előadást dirigált. Olyan neves énekesekkel dolgozhatott együtt, mint Peter Seiffert vagy Lioba Braun, olyan karmesterek korrepetitora, illetve asszisz-

○ Hámori Máté | Foto: Ritter Doron

○ Török Levente

tense lehetett, mint Sir Simon Rattle vagy Teodor Currentzis.

Véleménye szerint minden művész sokat tehet azért, hogy az ifjúság visszataláljon a színházba, és újra örömet lelje benne. „150 évvel ezelőtt máshogy működött a zenei élet. Mozart *A varázsfuvola*t a »népnek« írta, akkoriban az volt a mai popzene; *Az asszony ingatagot* (Verdi) már az ősbemutató napján énekelték a velencei gondolasok. Ma már fokozottan valamiféle varázslat kell ahhoz, hogy az előadás őszintén magával ragadjon, és mindez biztosan nem csak a rizsporos parókából vagy egy szép díszletből fakad. A tradíció, melyet a magyar muzikusok hihetetlen

módon őriznek, önmagában nem elég. Egy idő után természetesen szelektálni is kell ahhoz, hogy a továbbvitt hagyomány valóban bázisa, biztos alapja lehessen egy friss, gyümölcsöző színházi működésnek. Klasszikus értelemben vett színház kell – amelyért minden nap és minden próbán meg kell dolgozni – és őszinteség. Becsülendő, hogy az Opera vezetése próbál és mer frissíteni, nyitni. Az Eiffel Műhelyházban vezényelt Hány-előadásokon, látva a rengeteg és lelkes fiatal, úgy éreztem, hogy körbeölel a jövő.” ○

4 ÉV SZÜNET UTÁN...

Magyar Nemzet

„Szeretek az utcán sétáló balerina lenni”

Szerző: Braun Anna

Megismerik az utcán a járókelők?

Azt gondolom, nem. Ha a szerepeimből, az operai munkámból adódóan vesz észre valaki, az jól esik és büszke vagyok rá. Művészként természetesen vágyom arra, hogy a közönséget érdekelje és értékelje a szakmai munkám, bejőjjön értem a színházba. Nekem fontos, hogy a táncművészet minél több emberhez eljusson. A balett egy különleges és egyedi világ, azok ismernek jól, akik ebben a környezetben otthonosan mozognak.

Nagyon más az utcán sétáló balerina, mint a színpadi?

Nem, mert a szerepeimben igyekszem megmutatni a személyiséget, a lényem, hogy ki is vagyok én valójában. Az előadásokon körülvessz a színpad atmoszférája, a taps és a fények, a magánéletemben azonban értékelem a nyugalmat és az átlagos hétköznapiakat is. Nagyon szeretek „sétáló balerina” is lenni.

Felméry Lili nem bújik el a próbatermekben vagy a színházi díszletek mögé! Több fotósorozat is megjelent már, az egyik például egy jó nevű tervező esküvői ruháit népszerűsítette, de olvashatunk cikket női magazinokban, sőt az

esküvőjéről is több videót láthattak az érdeklődők.

A fotózások nekem kifejezetten örömet jelentenek, ilyenkor teljesen kikapcsolok, ezért is vállalom el azokat jó szívvvel. Az is boldoggá tesz, ha ilyenkor pozitív visszajelzéseket kapok. Az életemet, a mindennapjaimat azonban a balett tölti ki. Ambiciózus alkatnak tartom magam, az előttem álló kihívások foglalkoztatnak. Így van ez, amióta erre a pályára kerültem...

Nem is volt ebben elakadás? Nem volt olyan pillanat, amikor másféle karrier vonzóbbnak tűnt?

Abszolút nem jutott eszembe más foglalkozás, pedig a családi hagyományok nem erre predesztináltak. Annak ellenére, hogy elsőre nehezen vették, hogy művészi pályára szeretnék menni, mindvégig teljes magabiztossággal támogattak. Ez egy kiszámíthatatlan karrier, sok veszélye van, de ma már megismerték a „balerina-életet”, és nagyon jól tudnak ezzel együttműködni. Nekem ők a legfontosabb, legerősebb bázis, őszintén nem tudom, hogy akinek nincs ilyen biztos családi háttere, hogyan tud feltöltődni.

Milyen ez a balerina-élet? Kívülről nézve nincs nagy tere benne a pihenésnek, a töltődésnek.

Reggel egy balett-gyakorlattal kezdünk, hogy felkészítsük a testünket a napi munkára, aztán próbálunk és előadunk. Nincs két egyforma napunk, mindig az adott feladatok határozzák meg az elfoglaltságunkat. Számomra fontos a folyamatos munkavégzés, egy-két nap pihenés bőven elég a regenerálódásra.

Ilyenkor mi jelenti a pihenést?

Egy jó könyv elolvasása, egy mozi vagy egy színház, szabadnapok a családdal, a férjemmel... (Balázs Gergő Ármin – a szerk.)

Aki az együttes első magántáncosa.

Pontosan. Ő is nagyon sokat dolgozik, kivételes tehetség, mégis sokkal lazább és nyitot-

Ősszel kezdte *tizedik évadát* a Magyar Állami Operaházban, előtte a neves Vaganova Akadémián és a londoni Royal Ballet Schoolban is tanult. Egyszerre kapott szerződésajánlatot Londonban és Budapesten, de nem hezitált: hazajött. Junior Prima díjas lett 2010-ben, őt választották a Magyar Nemzeti Balett Étoile-jának a 2015/16-os évadra, és 2019-ben elnyerte a Harangozó Gyula-díjat is, hogy csak néhányat említsünk az elismerései közül. Felméry Lilit ezúttal nem a színházról, hanem a mindennapokról kérdeztük.

tabb személyiség nálam. Rengeteget segített oldani az én zárkózottságomon. Gerinek nagy baráti társasága van. Bizonyos értelemben tőle kaptam új barátokat, új nézőpontokat, nagyon sokat tanultok tőle. Régen talán sokan távolságtartóbbnak láttak, remélem, ma már finomodott ez a kép, közvetlenebb lettem.

Mennyire lehet lazulni az étkezésben például?

Semennyire... A balett esztétikai műfaj, ebből eredően nagyon oda kell figyelni arra, mit eszünk, hiszen amellet, hogy sok energiára van szükségünk, nem jöhetnek fel a kilók sem. Amikor én főzök, akkor ez szempont, de az édesanyám is ezt figyelembe véve készíti el például a karácsonyi vacsorát. Jellemzően sok a saláta és a csirke, de vannak variációk is. Hozzá kell tennem, hogy sokfélék vagyunk, mi balerinák is, más az igénye az izmosabb, erősebb alkatú nőknek és a nádszálvékonyaknak.

A nyár viszont kizökenti a megszokott időbeosztásból, nem? Pár hétig nincsenek előadások, próbák, gyakorlat...

A nyár a pihenés, a feltöltődés. Az idén nem volt teljes leállás, mert augusztusban Szegeden előadásaim voltak, igyekeztem formában tartani magamat, de természetesen idén is utaztunk, nyaraltunk, kikapcsolódtunk.

Hány előadása van általában?

Nem számolom. Minden előadásnak nagyon örülök! Nekem tényleg a tánc a szabadság, a munka és a harmónia. Igazán teljesnek érzem az életemet általa! ○

Új rovatunkban arra kérjük az interjúalanyt, hogy szólítsa meg egy másik tár művészt egy kérdéssel, ami régóta foglalkoztatja, de még sohasem volt alkalma feltenni. Felméry Lili Komlósi Ildikó művésznőtől azt szeretné megtudni, hogy melyik előadása volt számára a legemlékezetesebb, és miért. A választ az Opera Magazin következő számában, az Életmód rovatban olvashatják.

Fotó: Csibi Szilvia

Fotó: Csibi Szilvia

A ruha is teszi az embert

Szerző: Ménes Márta

Fotó: Erdélyi Gábor

Mik tekinthetők elsődlegesnek az öltözködés tekintetében, ha az Operába készülünk?

Alapszabálynak tekintendő a művészet, a helyzet, a helyiség tisztelete, de ezek az iratlan elvárások ma már fellazulóban vannak. Ha bárhol a világon operába megyünk, nagyon szélsőséges példákat láthatunk, New Yorktól Párizsig. Egyedül talán Milánó jelent kivételt, ami az olasz mentalitásnak és a hagyománytiszteletnek köszönhető, de ők más szempontból is tartják magukat a régmúlt szokásrendszeréhez. Nemrég a londoni operában jártam, ahol viszont az ellenkezőjét tapasztaltam: itt is bebizonyosodott, ha nem premierről van szó, nagyon vegyes öltözkö-

déssel találjuk szemben magunkat. Az a fajta klasszikus elgondolás, amelyben nekem is részem volt a neveltetéséből adódóan, és amelyet elég korán megtapasztalhattam – hiszen édesanyámék már nyolc-tíz éves koromban elvittek az Andrássy úti Ybl-palotába –, ma már nem jellemző. Akkoriban mindenki tudta, hogy mit illik, mit szabad. Úgy gondolom, hogy az Operában a mai napig elvárható lenne a férfiaknál a zakóviselet, a hölgyeknél a ruha vagy egy kosztüm, de sajnos sok pulvert és farmert látok.

A férfiaknál egy szmoking, vagy egy jól szabott öltöny a megfelelő egy ilyen eseményre?

Az
Opera
a zene szentélye,
ahová nem mindegy, milyen lélekkel és milyen külsőségek szerint lépünk be. Új rovatunkban az öltözködés és az illem szigorú és szelíd szabályainak sűrűjében segítünk eligazodni. Schiffer Miklóst kérdeztük.

Operaház, 1961 | Fotó: Fortepan

SCHIFFER MIKLÓS

Szmoking? Legutóbb egy szilveszteri operagálán viseltem ilyen ruhadarabot, szerintem a közönségből többen azt hitték, hogy én vagyok a főpincér... Sajnos, egyre kevésbé jellemző, hogy a férfiak szmokingot vegyenek fel. Korábban az Operabálban frakk, azaz *white tie*, később szmoking, azaz *black tie* volt az előírás, de tudtommal ma már nincs semmilyen dress code.

A hölgyeknél talán kicsit összetettebb a kérdés. Kisestélyi vagy nagyestélyi?

Nagyestélyit gálákra és kiemelt rendezvényekre illik felvenni, illetve akkor, ha a férfi szmokingot vagy frakkot visel, de ez ma már nagyon ritka. Tapasztalatom szerint a hétköznapi operába járás esetében az öltöny és az ing a népszerű, az idősebb férfiak nyakkendőt is felkötnek, a fiatalabbak azt is elhagyják. A hölgyeken a szoknya és a blúz vagy a ruha a jellemző. Hozzáteszem, ez nem csak nálunk, hanem külföldön is így van, ott azonban vannak olyan jelentősebb alkalmak, amelyek megkövetelik az estélyi ruhát. Üdvözlém, ha ez itthon is így lenne, mert ezeken az eseményeken elvárható lenne a kisestélyi vagy koktéluha a nők részéről.

A stílus sokkal több annál, minthogy összhangban van a küllemünk, nem elég a szép ruha, a külső mögött kell, hogy legyen tartalom. Mitől lesz harmonikus a megjelenés?

Ez egy nagyon fontos kérdés. Szerintem akkor beszélhetünk harmóniáról, ha a fizikai adottságunk, a korunk, és az élethelyzetünk tükröződik az öltözködésünkben. Tehát, ha nem akarunk feltétlenül negyven évvel fiatalabbnak kinézni, nem akarunk olyan ruhadarabot felvenni, ami a húsz kilóval vékonyabbaknak van kitalálva, vagy olyan költeményben megjeleníteni, amelyben a mozdulataink nem természetesesek. Bálokon megfigyelhető például, hogy megérkeznek a hölgyek a nagy „csodaruhákból”, amik egyszerűen nem az övéik, és nem tudnak benne mozogni. Nem tudják, hogyan emeljék meg a szoknyájukat, hogyan húzzák magunk mögé a lépcsőn, nehogy valaki rálépjen. Ezeket a nüanszokat csak akkor lehet elsajátítani, ha az ilyen ruhák viselése természetessé válik számukra.

Egykoron a neveltetésből adódóan szinte mindenki tisztában volt a viselkedéskultúrával, az etikettel, az illemmel.

Ma ez egyre kevésbé jellemző, inkább a felszínesség felé haladunk. Milyen útmutatást, tanácsokat tudna adni azoknak, akik először látogatnak el az Operába? Tanulható-e az ott elvárható viselkedésforma?

Szerintem tanulható. Hiszem és vallom, hogy ha az illető odafigyel, ha egy kicsit utánanézi vagy utánaolvas, el tudja sajátítani mindezt. Például azt, ha a sor közepén ülök, akkor nem utolsónak érkezem és várom el, hogy az egész sor fölálljon, hanem igyekszem először beülni. Vagy amikor egy hölgygel megyek, lehajtom neki a székpárnát. Ezek azok az apró attitűdök, amelyeket régen az emberek generációról generációra átörökölttek, ma viszont már nincs kitől megtanulniuk. Épp ebben a témában írtam egy könyvet, tavaly év végén jelent meg (*Köszönöm, kérem – Jómódor akkor is létezik, ha sokan nem hallottak róla – a szerk.*), ügyelve a múltat idéző és visszasíró hangnem elkerülésére, hiszen nem 1890-et, hanem 2019-et írunk. Nem elvárható az a viselkedésforma, ami százötven éve megszokott volt, de azért vannak olyan udvariassági formulák – az előre köszönés, a megköszönés, a helytel kérés, a megfelelő módon való társalgás –, amelyeket illik használni. És tisztában kell lennünk azzal is, mit nem illik: például hangosan megnyilvánulni az előadás alatt. Lehet, hogy nem tetszik nekem a produkció, lehet, hogy falsnak találom egy hangot, de nem kiáltok fel, hogy: „Te jó Isten!” Egrészt, az én véleményem nem azért van, hogy mindenkiével találkozzon, másrészt lehet, hogy másnak tetszik az, ami nekem nem.

Azért is érezhetik ma sokan elvesztettnek magukat az öltözködés terén, mert ha egy stylist fel is ismeri az alkatomnak megfelelő, a személyiséggel

harmonizáló ruhát, nem tud tanácsokkal ellátni a viselkedési szokásokat illetően. Ez az attitűd már nincs jelen a mindennapjainkban.

Igen, ez egyértelmű. Ez egy generációs probléma, pontosabban generációk óta húzóó probléma. A lazaság, a „mindent lehet”, „a dolgok vannak értem, nem én vagyok a dolgokért”-felfogás indult hódító útjára. Másrészt, ha a „pénzem van, akkor mindent megtehetek”-attitűd számít alapvetésnek, akkor nem várhatjuk el a világtól, hogy megtanítsa minket viselkedni. Korábban nem a pénz volt az egyedüli rendezőelv, ma egyre inkább efelé tendálunk, és ez nagyon érződik az emberek viselkedésén, gondolkodásán. ○

KÉPMÁS

ÉRTÉKES TARTALOM
STÍLUSOS KIVITELBEN

KÉRJE AZ ÚJSÁGÁRUSTÓL!

KEPMAS.HU

A ponttól az opera felé – Kérdések és válaszok az operajátszásról

Szerző: Várhegyi András

Új sorozat indul az Opera Magazinban, amelyben a színházi szakma képviselőit faggatjuk arról, szerintük hogy érdemes operát játszani, mitől jó egy előadás, valamint hogyan érdemes megszólítani a fiatalokat és megtartani az idősebbeket.

Az első részben *Kiss Eszter Veronika* és *Fáy Miklós* kritikusokat kérdeztük.

Mely előadás nyerte el leginkább a tetszésüket az Operában az elmúlt évekből?

Fáy Miklós: Az *Olasz nő Algírban* áll a legközelebb az elképzeléseimhez, zenei és színházi szempontból is jól sikerült összehozni, már amennyiben elfogadjuk, hogy az opera ebből a kettőből tevődik össze. Persze, nem elég technikásnak lenni, a humor is nagyon fontos.

Kiss Eszter Veronika: Nekem a *Ring*-előadások nyerték el leginkább a tetszésemet, mert érvényes rendezéssel és jó zenei hangzással bírtak. Az opera esetében ez nehezített pálya, hiszen nem elég jó színházat

csinálni, a zenének is kiválóknak kell lennie. Színházi aspektusból tekintve a humor valóban lényeges elem, anélkül semmit nem lehet eladni, a másik fontos összetevő pedig az üzenet, hogy megszólítson az előadás.

Önök szerint létezik egészséges arány a klasszikus és modern rendezések között, amihez egy operaháznak érdemes tartania magát?

FM: Egy dalszínháznak úgy kell viselkednie, mint egy vidéki város színházának: mindenféle igényt ki kell elégítenie. A jól menő operaházak mind ezt csinálják, a Metropolitan

például a klasszikusok mellett az amerikai kortárs darabokat is műsoron tartja, akkor is, ha tudják, sokkal nehezebb rá közönséget szervezni. A megfelelő arány meghatározása mindig az igazgató és a művészeti vezetés feladata.

KEV: Két fő irány van. Egyrészt gazdaságilag működtethető kell, hogy legyen az intézmény, tehát eladható előadásokra van szükség, másrészt fontos szempont az operaház küldetésadata, hogy növelje a közönségét és formálja az ízlést. Ebbe beletartozik az, hogy muszáj színen tartani a hagyományos darabokat, függetlenül attól, ki mit gondol róluk, másfelől pedig be kell hozni az újdonságot is, ami a rendezésekre és a kortárs darabokra is vonatkozik, miközben ezeket nyilván sokkal nehezebb értékesíteni.

Van, hogy azt mondják egy darabra vagy rendezésre, hogy túlságosan modern felfogású?

KEV: Inkább azt mondanám, hogy hibás a koncepció. Ha valaki például csak a technikai

hátterrel próbál játszani, az nem biztos, hogy célravezető. A kérdés inkább az, hogy valami működik vagy sem. Sok minden funkcionálhat, a vetítés például egy olyan alapot képes adni, ami mellé minimális mozgás is elég.

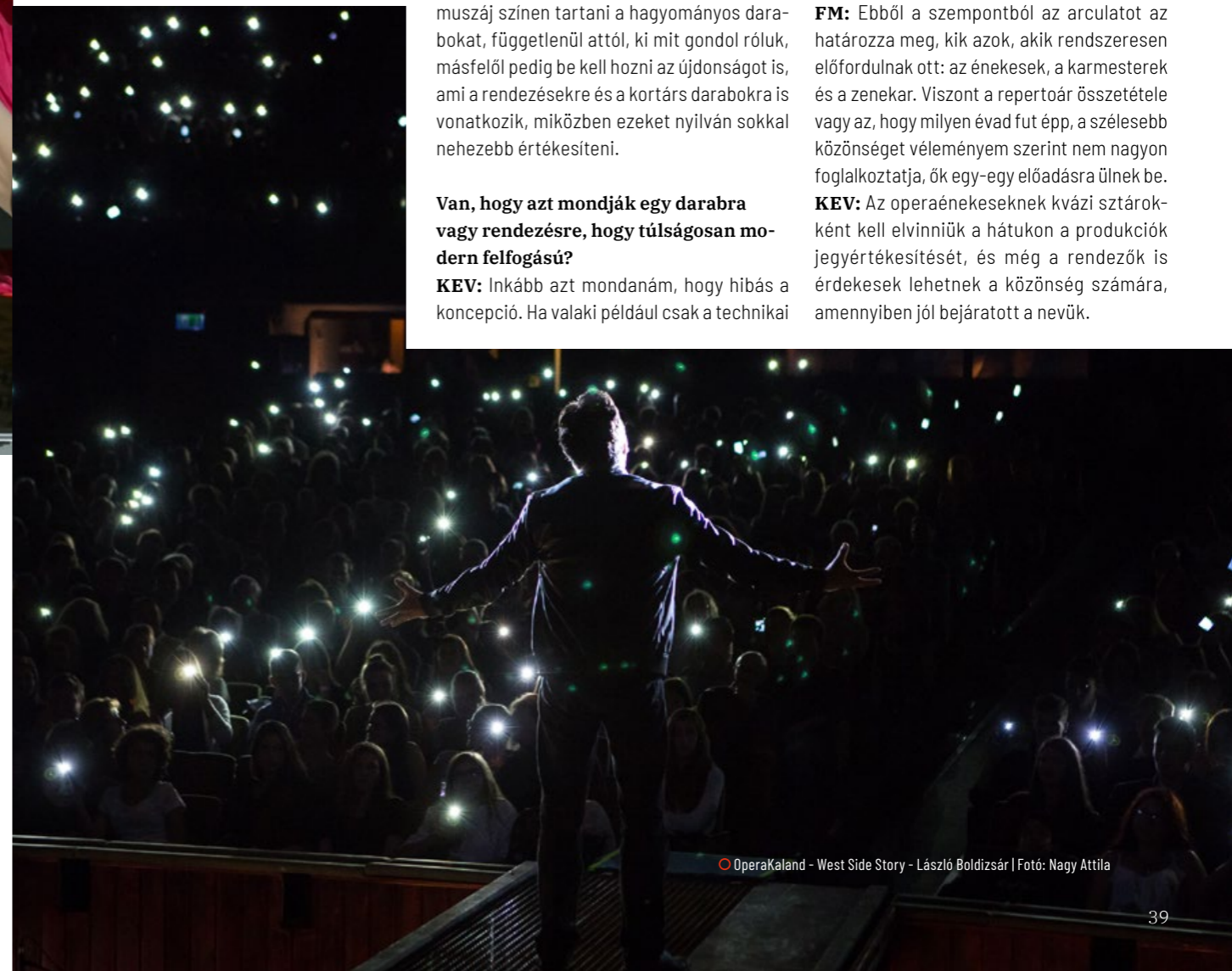
FM: Maga a vetítés az Operában Mikó András főrendezőse idején kezdődött, de engem nem igazán fog meg.

Milyen elemek alakítják legmarkánsabban egy operaház művészi brandjét?

FM: Ebből a szempontból az arculatot az határozza meg, kik azok, akik rendszeresen előfordulnak ott: az énekesek, a karmesterek és a zenekar. Viszont a repertoár összetétele vagy az, hogy milyen évad fut épp, a szélesebb közönséget véleményem szerint nem nagyon foglalkoztatja, ők egy-egy előadásra ülnek be.

KEV: Az operaénekeseknek kvázi sztárként kell elvinniük a hátukon a produkciók jegyértékesítését, és még a rendezők is érdekesek lehetnek a közönség számára, amennyiben jól bejártott a nevük.

© Olasz nő Algírban - Mester Viktória, Bruno Taddia | Fotó: Csibi Szilvia

© OperaKaland - West Side Story - László Boldizsár | Fotó: Nagy Attila

RENDEZŐI SZÉK

○ A Rajna kincse - Németh Judit, Gábor Géza, Keszei Bori, Cser Krisztián, Nyári Zoltán | Fotó: Nagy Attila

Milyen tendenciák figyelhetők meg az operafogyasztásban? Hogyan változott a műfaj népszerűsége az elmúlt évtizedekben, és visszatérhet-e még a korábbi énekesi sztárkultusz?

KEV: Ma is megvannak az operaéneklés nagy, nemzetközi sztárjai, csak ők inkább gálakon lépnek fel és gyakran szabadúszóként működnek, mintsem társulati kötelékben. Megfigyelhető egyfajta trendváltás, de még nem tudni, hová tart ez a folyamat. A világban tapasztalható általános értékváltsággal is összefügghet, hogy az opera teret veszített más műfajok javára.

FM: Ha azt nézzük, melyik az utolsó opera, amit ma repertoáron lehet tartani, a leg-

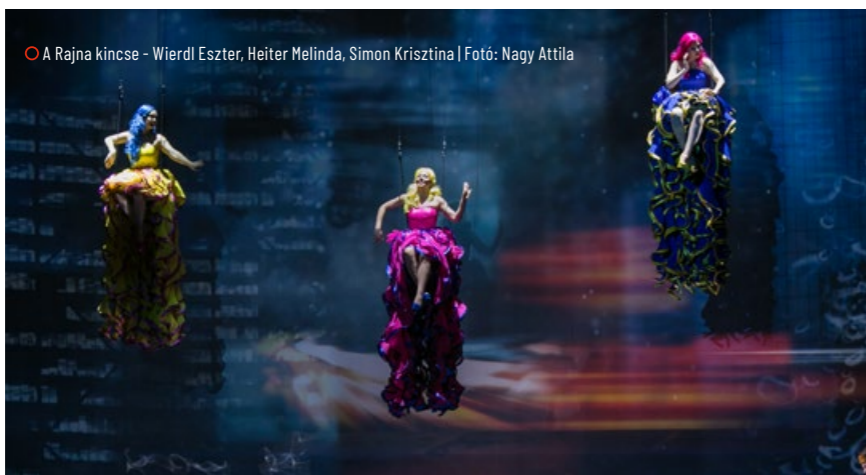
nagyobb jóindulattal Stravinskytól *A léhaság útját* lehetne említeni, ami egy 1951-es mű. Tehát már több mint fél évszázad telt el anélkül, hogy igazán érvényes és sokakat érdeklő darab született volna az opera nyelvén. Egy másik általános tendenciát is látnunk kell: a Metropolitan kihasználtsága 86 százalékos, pedig egy tízmillió városban működik.

Mit tehet az Opera annak érdekében, hogy bővítse a közönségét és megszólítsa a fiatalokat is?

KEV: Egy nagyon érdekes kísérlet, amitől én sokat várok, Gyöngyösi Levente *A Mester és Margarita* című operája, amelyet ebben az évadban mutat be az intézmény. A darabbal egy hónapon át foglalkoztam a középiskolás tanítványaimmal, akik teljesen beleszerettek, és feltették a kérdést: ha ilyen jó a kortárs opera, akkor nekünk ezt eddig miért nem mutatták? Fontos, hogy olyan zeneművek szülessenek, amik visszautalnak azokra a slágerekre, amiket ma szívesen hallgatunk, márpedig *A Mester és Margarita* dallamait fűtyülni fogod, ha kijöttél a színházteremből.

FM: Az a kérdés, elfogadjuk-e, hogy az opera olyasmi, amire "be kell idomítani" a gyerekeket, vagy azt mondjuk, hogy ez inkább az idősek szórakozása, és bizzunk abban, hogy ötven felé mindenkinek megjön az esze, és elkezd Operába járni. Azt vettem észre, van valamiféle midlife crisis, amikor az emberek leginkább a klasszikus zenébe tudnak kapaszkodni, tehát úgy vélem, van út a punktól az opera felé!

○ A Rajna kincse - Wierdl Eszter, Heiter Melinda, Simon Krisztina | Fotó: Nagy Attila

○ A walkür - Németh Judit, Linda Watson, Michael Kupfer-Radecky | Fotó: Nagy Attila

KEV: Az oktatáson is nagyon sok múlik, az például nem szerencsés, hogy az érettségi követelmények között egyáltalán nem szerepel a zenei műveltség. Az olyan beavató sorozatok, mint az *OperaKaland* hasznos tud lenni, aki egyszer-kétszer eljut az Operába, és ott jó élményt kap, utána biztosan visszavágyik.

RENDEZŐI SZÉK

Ha egy külföldi ismerősnek kellené bemutatniuk a Magyar Állami Operaházat, mit emelnének ki?

FM: A sokszínűsége mindenképpen unikális. Izgalmas, hogy egy színházon belül mennyi stílus és felfogás megfér.

KEV: Ez persze kényszer is, hiszen nincs a közelben másik opera, és a tradíció is megköveteli tőle ezt a fajta sokszínűséget. Amire ugyancsak büszke lehet az Opera, az a kórus és a zenekar, amit érdemes lenne külön is promotálni, hiszen a múltjából fakadóan olyan potenciált jelent, amire egy egész történelmi hagyományt rá lehetne építeni. ○

JÁTÉK

A megújult Opera Magazinban nyereményjátékot indítunk. A megfejtéseket 2019. október 15-ig várjuk a jatek@opera.hu e-mail címre. Az alábbi kérdések mindegyikére helyesen válaszolók között 5 db páros belépőt sorsolunk ki *A Nyugat lánya* novemberi előadásaira. A nyerteseket e-mailben értesítjük, a névsort és a megfejtéseket a következő lapszámban olvashatják.

1. **Melyik magyar operalegenda** láttán határozta el a 2019/20-as évad Kamaraénekesé, Haja Zsolt, hogy operai pályára lép?
2. **Milyen díjban részesült** 2019-ben a „sétáló balerína”, Felméry Lili?
3. **Melyik népszerű mű** címszerepével diplomázott a pályafutásának harminc éves jubileumát októberben ünneplő Kálmándy Mihály?
4. **Melyik müncheni ősbemutatót** rekonstruálta az Opera 2016-ban?
5. **A hangszerkészítő Nemessányi-családból** kit tekintünk a hazai hangszerkészítés egyik letéteményesének?

A részletes Játékszabályzat a www.opera.hu/tajekoztatok oldalon olvasható.

Kézenfekvő hagyományok

Szerző: Ur Máté

Fotó: Berecz Václav

Nagyszerű lehetőségként egy *Nemessányi-hegedű* került az Opera birtokába tavasszal, amely hangszer ebben az évadban fog igazán szerephez jutni, mégpedig Kállai Ernő koncertmester játékán keresztül.

A Nemessányi-család a mai napig nem hagyott fel a különleges mesterséggel, hiszen Nemessányi László, aki 1980-ban készítette el első hegedűjét, ma is működő műhellyel, és közel negyven év tapasztalattal rendelkezik. Bár a familia története egészen a 14. századig nyúlik vissza, a nevet az 1837 és 1881 között élt Nemessányi Sámuel írta be a zeneművészet nagy könyvébe. A hazai hegedűkészítés hagyományainak egyik letéteményese a mai Szlovákia területén található Eperjesen született. Fiatalon üvegfúvónak készült, majd Pesten kitanulta a műbútorasztalos szakmát. A hangszereket Schweitzer János hozta közelebb hozzá, akit bátran nevezhetünk iskolatérmentőnek. Tanulóéveit, az 1860-as évek elejét Prágában töltötte, ahol a legtöbb tudást szerezhette meg későbbi mesterségéről, hiszen a szintén Schweitzer-tanítvány Anton Sittnél dolgozhatott. A mester igen nagy tekintélynek örvendett, és Nemessányi olyan környezetbe került, amelyben az új hangszerek készítéséről, valamint a megsérült darabok restaurálásáról is sokat megtudhatott. A műhelyt az európai zenei élet számos képviselője látogatta, így a fiatal magyar hegedűkészítőnek minden lehetősége megvolt arra, hogy részleteiben ismerkedjen meg a legjobb olasz hangszerekkel.

Pestre csak néhány évvel később tért vissza, ahol 1863-ra meg is szerezte a Hangszerkészítő Céh mesterdiplomáját. A fővárosi élet több szempontból is előnyös volt számára: konkurenciája alig akadt, a már működő mestereknél pedig nagyszámú munkát több helyen is végezhetett, és munkáját több helyen is végezhetette. Fia így vall arról az időszakról, amit a Hatvani utca 7-ben töltött: „Igen sokan, az akkor még fiatal Hubay Jenő, és mások is jártak apám kis műhelyébe. Reményi Ede, a kor híres hegedűművésze is gyakran megfordult nála, és órák hosszat játszott ingujjra vetkőzve, énekelve új, vagy javított hegedűjén. Kedvenc magyar nótáik – a »Repülj fecském« és a »Cserebogár, sárga cserebogár« – is gyakran megszólaltak.” A neves látogatók nem véletlenül érkeztek hozzá, hiszen tehetsége és nem éppen visszahúzódo személyisége rendre a társaság középpontjává emelte. Későbbi, a Gránátos utca 4. szám alatti székhelye a 19. század második felének zenei életét meghatározó személyiségek elsőrangú találkozóhelye lett.

Fotó: Nagy Attila

Nemessányik az Operában

A Keresztény Évadot beharangozó sajtóesemény egyik fénypontja volt, amikor Kállai Ernő bemutatta különleges hegedűjét, és megszólaltatta Massenet *Thaïs* című operájából a *Méditationt*. Mint elmondta, egy több mint százötven éves hangszerről van szó, amely a magyar hegedűkészítés mindenkor doyenja, Nemessányi Sámuel keze munkája. „Ez a mester egyik rég elfeledett hangszere. Áprilisban kaptam kézhez, akkor kezdtem el rajta játszani, fantasztikusan szól, de még kell egy kis idő, hogy előcsalogassam belőle az igazi hangját” – mondta a koncertmester. Az Opera Zenekar olyan szerencsés helyzetben van, hogy nem ez az egyetlen Nemessányi-hangszer az együttesben: Rajka Éva Imola az I. hegedű egyik szólamvezetője és Miskolczi Anita a cselló tutti zenekari művésze szintén a legendás hangszerkészítőől származó instrumentumon játszhat.

Minden tudás és lehetőség Nemessányi rendelkezésére állt tehát, aki rendkívüli ügyességgel használta ki, hogy a hazai hegedűkészítés nagyjából százötven éves lemaradásban volt az olaszországitól. Itáliában ugyanis már a 16. század elején megjelentek a mesterműhelyek, az Amati, Guarneri és Stradivari nevek jelezte fénykor pedig éppen a magyarországi első műhelyek megjelenésével esik egybe. Nemessányi kezdetben a Stradivari-, majd a del Gesù-modellek kópiáit tökéletesítette. Ahogy ezt egy öntörvényű zsenitől elvárhatjuk, hangszerei merészek, vonalvezetésük lenyűgöző volt. A korabeli

beszámolók alapján olyannyira tökéletes módon készítette hangszereit, hogy azok rendre összetéveszthetőek voltak az olasz mesterektől származó darabokkal. Mondanunk sem kell, hogy a minőségi munka milyen előnyös helyzetbe hozta a leleményesebb gyűjtőket és kereskedőket, akik nem egy esetben címkéztek át hangszereket. „Ha egy új hegedűje elkészült – emlékszik vissza fia – maga szerelte fel és próbálta ki, és boldog örömmel figyelte a hang erősségét, tisztaságát, a húrok rezgését. Kitűnő fakészlete volt: sok éves öreg jávor, fenyő, ében, hárs, amelyeknek gyalulatlan állapotban is remek csengésük volt. Sok hegedűsémát, régi híres olasz mesterek munkáit és saját hegedűjének, valamint kisbőgőjének mintáját őrizte zárt fiókjában.”

Fotó: Nagy Attila

Fotó: Berecz Valter

NEMESSÁNYI-HEGEDŰ

Nemessányi Sámuel munkássága lehetővé tette, hogy a magyar hegedűkészítés a 19. század végén egyértelműen el tudjon szakadni a bécsi és a cseh iskolától, és a saját útját kezdje járni. A jól körülhatárolt alapokra a századforduló pezsgő zenei élete, ha úgy tetszik, könnyen tudott építkezni, hiszen a kor olyan iskolateremtő művészeket állított ki, mint Hubay Jenő, Zathureczky Ede vagy Vecsey Ferenc, akiknek jelenléte rendkívül ösztönzően hatott a Nemessányi-hagyományok folytatására is. A 20. század

fordulóján újabb és újabb hangszerkészítők kezdhettek el dolgozni Budapesten. A szakma legfontosabb képviselői, Pilát Pál, Spiegel János és Reményi Mihály műhelyei az Operaház és a Zeneakadémia vonzáskörzetében helyezkedtek el, és a magyar hegedűkészítés, a századfordulótól a II. világháborúig tartó fénykorában, európai viszonylatban is a legmagasabb színvonalat képviselte. A mesterség helyzete napjainkban is büszkeségre ad okot, hiszen a több mint három évszázados hagyomány és az elmúlt időszak közel ezer hegedűkészítőjének munkája és szellemisége szervesen jelen van a mi életünkben is, amelynek megőrzéséhez ezentúl az Opera előadásai is hozzájárulnak Kállai Ernő játékán keresztül. ◊

Kolonits Klára / operanézés

OPERAVARÁZS JÓTÉKONYSÁGI GÁLAEST

A Három Királyfi Három Királylány
alapítvány javára

Az Alapítvány 10 éve dolgozik a kívánt gyermekek megszületéséért.
Támogassa Ön is munkájukat!

2019. december 7.
19 óra

Eiffel Műhelyház, Bánffy-terem

Az est házigazdája:
Ókovács Szilveszter

Fellépő művészek:
Gál Erika, Kolonits Klára, László Boldizsár,
Sáfár Orsolya, Szegedi Csaba, Szvétek László

Közreműködik:
A Magyar Állami Operaház Gyermekkara,
Énekkara és Zenekara
A Magyar Nemzeti Balett Intézet növendékei

Részletes műsor:
haromkiralyfi.hu/jotekonysagi-galakoncert

Jegyvásárlás: jegy.opera.hu • jegy.hu

A király háta mögött

Szerző: László Ferenc

München a műfaj történetének éppúgy kitüntetett helyszíne, akárcsak az operajátszás jelenének. Legendás ősbemutatók, zajos botrányok, nagy művészek és csodaelőadások garmadája lehet méltán büszke a Bajor Állami Operaház.

Az operarajongóknak aligha kell hosszasan bizonygatni, hogy a Bajor Szabadállam fővárosa nemcsak az Oktoberfestről, a Bayern München focicsapatáról vagy épp a Siemens óriáscégről nevezetes, hanem az operaéletéről is. A Bajor Állami Operaház valósággal ellenállhatatlan vonzerőt jelent a műfaj alkotói és előadóművészei, no és természetesen a közönség számára is. Egy nagyszerű intézmény, amelynek jószerint csupán egyetlen személy, az építtetője képes tüntetően hátat fordítani, hisz a bronzba öntött I. Miksa bajor király szobra háttal ül uralkodása legmaradandóbb büszkeségének.

A földrajznak és a történelemnek egyaránt döntő szerepe volt abban, hogy München a századok során jelentős operai centrummá válhatott. A műfaj bölcsőjének számító Itália szerencsés közelsége, valamint a nagyjából nyugalmas körülmények között uralkodó fejedelemek kitarató művészetpártolása kellett ugyanis ahhoz, hogy az opera már a kora újkorban meghonosodjon ezen a tájékon. A Wittelsbach-dinasztia századokon át nyújtózkodott, hogy hercegi címét előbb választófejedelmi, majd királyi rangra cserélhesse, s hogy közepes méretű, másodvonalbeli országát az európai hatalmak koncertjének

meghatározó játékosává tegye. A nagyralátó tervekhez pedig igencsak elkélt a bőkezű reprezentáció, a látványos fogyasztás, amelynek e korban az egyik legfontosabb összetevője az udvari operajátszás volt.

A 17. század közepén uralkodott, az üttörő érdemű Ferdinánd Mária választófejedelem és olasz származású hitvese. Nyomukban utódaik is váltig költöztek az operára – és az operaházak építésére. Így épült fel előbb az – *Idomeneo* ősbemutatójának helyszínéül szolgáló – Cuvilliés-Theater, majd a már említett első bajor király, Miksa országlása idején a kis-sé megtévesztő elnevezésű Nationaltheater. Ez utóbbi épület 1818-ra készült el: Karl von Fischer tervei alapján, jól felismerhetően a párizsi Odéon hajdani mintáját követve. A dalszínházat azonban hamar utolérte a korabeli játszóhelyek balvégzete, a tűzvész, amely 1823-ban épp egy előadás közben égette porig München újkeletű büszkeségét. Két évvel később azonban már újra állt az épület, s állt is egészen 1943. október 3-a éjszakájáig, amikor a szövetségesek légitámadása elpusztította. A Fischer eredeti neoklasszikus terveit rekonstruáló harmadik Nationaltheater azután 1963 óta fogadja újra a bajor és a nemzetközi közönséget: 2100 ülőhellyel, a világ harmadik legnagyobb operaszínpadával, remek akusztikával – valamint a páratlan múlthoz méltóan izgalmas produkciókkal.

Merthogy a Bajor Állami Operaház persze korántsem csupán építészettörténeti szempontból jelentős és mozgalmas múltú intézmény. A művészi működés történetjének

Muzsikus a diványon

Személyiség és zenei teljesítményszorongás

A zenei teljesítményszorongás azt az állapotot jelenti, amikor a zenész – jellemzően előadás során – elképesztően intenzív, konkrét tárgy nélküli aggodalmakat vagy akár félelmet él át, ami fizikailag és mentálisan is bénító hatású tud lenni. Nagyon hasonló a pánikrohamhoz, azzal a különbséggel, hogy a fókusza szűk: kizárólag a zenei előadással kapcsolatos helyzetekre vonatkozik. A problémát tovább súlyosbítja a zenészszakma fokozott perfekcionizmusa: irreálisan magasak az elvárások, amiket a zenészek támasztanak önmagukkal szemben – illetve azok is, amiket a tanáraik, mestereik sugalmaznak feléjük („Ha az előadásom nem hibátlan, az egész semmit sem ér!”). Adaptív megküzdés hiányában a helyzet igen könnyen patológiázódhat is: nem egy esetről tudunk, amikor professzionális koncertzenészek a szorongás enyhítése végett a pohár fenekére néznek vagy mesterséges szorongásoldókra támaszkodnak, ami a szorongásos zavar mellett addiktológiai problémákhoz vezethet. . .

Részben a fentiek következményeként – bármily meglepő – nemritkán a zenészek körében is jelentős problémává válhat a főként segítő szakmákban gyakori kiégés veszélye. Ismertek olyan esetek, amikor a folyamatos nyomás hatására a zenész a pályaelhagyás mellett döntött. Talán még nagyobb gondot okozhat, ha a szakmából való kilépés ugyan nem történik meg, de a kiégett, állandó stressz alatt álló zenész pedagógusként is dolgozik. Könnyen elképzelhető, milyen negatív hatással lehet a következő generációk muzsikusainak nevelésére, a pályára való felkészítésükre. . .

Részletek Bandi Szabolcs pszichológus cikkéből

mindennapi
pszichológia

Fotó: Ansharphoto/Shutterstock

legdicsőségesebb és egyúttal legbotránysabb fejezete kétség kívül Richard Wagner és az érte és műveiért szenvedélyesen rajongó II. Lajos király barátságához fűződik. A meg-hittjéért semmi pénz és erőfeszítést nem sajnáló Lajos ugyanis keresztülvitte, hogy 1865 és 1870 között négy Wagner-mű ősbemutatóját is Münchenben tartsák meg. A *Trisztán és Izolda*, *A nürnbergi mesterdalnokok*, *A Rajna kincse* és *A walkür* világelső előadásait mindazonáltal viharok egész sora kísérte: háborgás a magas kiadások ellen; a vád, miszerint a legelső Trisztán a lehetetlenül nehéz szólamba halt bele; s nem mellesleg a polgárpukkasztó wagneri magánélet körüli szóbeszéddek.

Lear - Bátorfi Éva, Tómas Tómasson | Fotó: Csibi Szilvia

A Wagner-premierek nyomában azután az operairodalom megannyi műve jutott itt első ízben a közönség elé. Méghozzá a vadonatúj operákkal szemben egyre bizalmatlanabbá váló huszadik és huszonegyedik században is. Mert ahogy azt egy korábbi müncheni főzeneigazgató, Kent Nagano egy interjújában elégedetten megfogalmazta: „...a Bajor Állami Operaház hagyományosan nagyon progresszív. Meghatározóan fontos vonása a kortárs zene iránti elkötelezettsége.” Ilyesformán nemcsak a *Béke napja* című kései Richard

Strauss-opera világpremierét tartották Münchenben, de Penderecki *Übű királya*, *Az ördög tragédiája* című Eötvös Péter-opera, vagy épp Aribert Reimann főműve, a *Lear* bemutatójára is itt került sor.

Az utóbb említett Lear két irányba is tovább terelheti elbeszélésünket: a müncheni csodaelőadások, illetve a magyar vonal felé. Reimann Shakespeare-adaptációját ugyanis 1978-ban két olyan operatörténeti érdemű zseni közreműködésével állították színpadra, mint a rendező Jean-Pierre Ponnelle és a címszereplő Dietrich Fischer-Dieskau. A mű és annak müncheni előadási alakja pedig a budapesti közönség számára is ismerős lehet, hiszen a videofelvételek révén rekonstruálható rendezés és látványvilág 2016-ban a Magyar Állami Operaházban új életre kelt, hála Anger Ferenc és munkatársai szakmai alázatának. A Ponnelle-Fischer-Dieskau párosához hasonló nagyságok múltbeli és jelenkori együttműködéseit persze még hosszan sorolhatnánk, ahogyan régi vagy friss emlékeinkből lajstromba foglalhatnánk Jonas Kaufmann, Edita Gruberova, vagy akár Carlos Kleiber müncheni csillagoráit is. De inkább hozzunk szóba végezettül néhányat a Bayerische Staatsoper háza táján fontos szerephez jutott magyar művészek közül. Elvégre a múlt század közepén két magyar főzeneigazgató is állt az intézmény élén: Solti György 1946 és 1952 között, illetve Fricsay Ferenc 1956-tól 1958-ig.

1956 végén az utóbbi Generalmusikdirektor szerződtette Münchenbe Simándy Józsefet, aki jóllehet sokat szenvedett a helyi időjárás fejfájdító sajátosságától, a föntől, hamar népszerű „Joszi”-vá vált a bajor fővárosban. Azóta persze a magyar operaéneklés több más nagysága is eljutott már a Bajor Állami Operaház 2500 négyzetméteres színpadára, ahol Sass Sylvia Violetta, Marton Éva Turandotot, Rost Andrea Rosalindát és Komlósi Ildikó Amnerist énekelt, s ahol éppen-séggel Molnár Levente vagy Bretz Gábor neve is több mint ismerősen csenghet. ◊

NEMZETI

Bordás Roland

Barta Ágnes

Berettyán Nándor

Rocco és fivérei Rendező: Vidnyánszky Attila
Luchino Visconti Rocco és fivérei című filmjének forgatókönyve alapján

Bemutató: 2019. szeptember 19.

Szamosi Elza emlékezete

Szerző: Karczag Márton

Mi marad egy híres énekesnőből, aki immáron kilencvenöt éve halott? Kritikák, megsárgult színlapok, néhány fotó, szerencsésebb esetben pár recsegő gramofonfelvétel. Az utókor ezek alapján próbálja megérteni a művész egykori nagyságát, hiszen szemtanúk és videók nem állnak rendelkezésre. Hogyan lehet megmenteni *az egykori csillagokat* a feledéstől?

Szamosi Elza korának vitathatatlanul legnagyobb magyar Puccini-énekeske volt. Az első hazai Mimi, Cso-cso-szán, Minnie, aki nemcsak szerepeit csiszolhatta a zeneszerzővel, de az ő ajánlásával került ki Amerikába, hogy az ottani első Pillangókisasszony legyen. Itthoni népszerűsége olyan operettsztárkéval vetekedett, mint Fedák Sári vagy Küry Klára. Az Operaház színpadára alig huszonkét évesen Carmenként robbant be. „A közönség, mely ma igen nagy számmal volt

© János Károly Péter

FOLYTATJUK

Újabb kötettel gazdagodott Az Operaház Örökös Tagjai-sorozat. Az *Életúton* című, gazdagon illusztrált könyvből megismerhetjük Berczelly István operaénekes fél évszázadon átívelő karrierjét, legjelentősebb szerepeit, és olvashatunk a legnagyobb karmesterekhez és énekes kollégákhoz fűződő viszonyáról. A Spangel Péter által írt, a baszszbariton nyolcvanadik születésnapjára megjelent interjúkötetet a legkedvesebb pályatársak valómásai teszik még teljesebbé. Két másik különlegesség is napvilágot látott az elmúlt időszakban: a *Mihály András100* című CD, valamint Purcell *Tündérlányjének* lemezfelvétele, annak is Fekete-Kovács Kornél és kvintettje által jazzbetétekkel tarkított változata, szintén felkerült az OperaShop polcaira.

az Operaházban, eleinte megütődött a mai Carmenen. Ismeretlen név, fiatal, új művésznő, akitől legjobb esetben is az igen tehetséges kezdő próbatételét várják, és aki minden várakozás ellenére oly biztos a maga szerepében, mint sok régi művész is alig, és oly közvetlen [sic!] az előadásban és olyannyira Carmen, hogy eleinte a hallgató alig tud magának számot adni az álmélkodásáról” – írta a korabeli kritika.

Szamosi karrierje Lipcsében indult, majd a Király Színházban és a Népszínházban énekelt – operetteket. Az Operaház 1904 őszén szerződtette, ahol Carmen mellett olyan mezzoszoprán és alt szerepeket formált meg, mint Amneris, Delila, Mignon és Erda. Ezután következett Mimi, majd az ismert és elfeledett verista művek izgalmas nőalakjai, melyek közül természetesen a legfontosabbak Puccini figurái voltak. Szamosi nemzetközi hírnevét a maga korában igen felkapott belga üdülőhelyi koncertekkel alapozta meg Ostendében, ezután következett London és 1906-ban az USA. Egy évvel később tért vissza az Operaházhoz, melynek 1914-ig maradt tagja, az utolsó években második férjével, a tenorista Környei Bélával alkotva a korszak álompárját. Vélhetően a hang fokozott igénybevétele okozta Szamosi hanyatlását, aki utoljára 1920-ban, mindössze harminckilenc évesen vonult vissza a színpadtól. Az énekesnőnek további négy év adatott meg, váratlanul hunyt el 1924. július 14-én szívgyengeség következtében.

Az Operaház Archívumának és Emléktárának dolgozói kötelességüknek érzik a színház elhunyt nagyságai sírjainak ápolását. Szamosi Elza végső nyughelye azonban

© Manon, 1906 | Forrás: Operaház Emlékgyűjteménye

sokáig ismeretlen volt, míg végül egy temetői nyilvántartásból kiderült, hogy Reisz Józsefné Szamek Erzsébet néven temették el a Kozma utcában. Tavaly májusban az egykori sírból már csak egy borostyánnal benőtt halom maradt egy földbe süllyedt mészkőtáblával. A Puccini-év tiszteletére Kincses Veronika művésznő – Szamosi szerepeinek egyik méltó örököse – javaslatára az örökös tagok maguk közé emelték Szamosi Elzát. Ezután kerülhetett sor a sír felújítására, mely immáron méltó nyughelye lesz az egyik legnagyobb magyar Puccini-énekesnek. Szamosi Elza sírkövét szeptemberben – a Puccini-év záróaktusaként – avatja az Operaház a Kozma utcai temetőben. ○

A recept a főzés kottája. Bár biztos akad, aki – Kodály után szabadon – a nyelve hegyén érzi, amit a szakácskönyvben olvas, a zenéhez hasonlóan a gasztronómiát is az interpretáció kelti igazán életre. Persze nem ez az egyetlen kapcsolat a két művészeti ág között. Vadonatúj rovatunkban elsőként az opera-gourmet-k (és -gourmand-ok) koronázatlan királya, Gioachino Rossini konyhájába pillantunk be.

○ A fotó a Pierrot Étteremben készült. Fotó: Kaunitz Tamás

Az ételművész életművész

Szerző: Mona Dániel

„Ünnepelt szakács lehetett volna, ha zenei zsenije nem árnyékolja be gasztronómiai tehetségét” – írta Rossiniról az olasz konyha neves amerikai újságírója, Waverley Root. A korabeli karikatúrákon gyakran tortakrémyomóval vagy makarónikészítő gépet vezényelve ábrázolt zeneszerző tényleg rendkívül közel állt az ételekhez – gasztrikomponista és -előadóként, valamint fogyasztóként egyaránt. Olyannyira, hogy kétségtelül ő az első, aki eszünkbe jut, ha ínycsikmélós művészekre gondolunk. Nem csoda: harmincesztendő korára ismerte a kontinens valamennyi jelentős séfjét, közel hetvenhét éves életének mértani felénél pedig felhagyott a zeneszerzéssel, ezt követően csak másik szenvedélyének, az ételeknek élt. Operáihoz hasonló igényességgel és bátorsággal nyúlt a hozzávalókhoz, és komponált számos, azóta is a nevét viselő fogást. Úgy illik tehát, ha színpadra állított kottáin túl receptjeit is felemeljük a műalkotás szintjére és tányérra tesszük – képes illusztrációinkon a Zsidai Csoport gondolta újra Rossini egyik leghíresebb ételkülönlegességét. Egy ilyen páratlan személyiséghez nemcsak receptek, de mosolyogtató anekdoták és visszaemlékezések is tartoznak. Lássuk hát, mi mindent takar a híres *à la Rossini*-kifejezés!

Hogy a balett- és operairodalomban – így Rossini műveiben is – hogyan jelennek meg az ételek, azzal külön cikket írhatnánk tele. Fogunk is. Ide kívánczik azonban a *Tankréd* című opera *Rizsáriaként* ismert részlete, amely nem tartalma miatt kapta becenevét. A kor szokásához híven Rossini vacsorája többnyire egy adag rizszel indult. Ennek megfőzéséhez mintegy négy percre volt szükség. A híresen gyorsan komponáló szerző szó sze-

rint kihasználta minden percet, s míg szakácsa elkészítette a napi rizst, ő papírra vetette a „Di tanti palpiti” kezdetű áriát. Az már csak hab a tortán (és ígérjük, a jövőben igyekeznünk kerülni a hasonló szófordulatokat), hogy az ária egy bé-előjegyzésben íródott, a rizs pedig talán épp B-rizs lehetett...

Szüksége is volt rá Rossininek, hogy gyorsan komponáljon, hiszen az operákra általában rendelkezésére álló hat hétből négyet rendre végigmulatozott, majd két hét alatt írta meg az egész darabot. Figyelmét persze még ekkor is könnyen elterelték más gondolatok. Leghíresebb operája, *A sevillai borbély* bemutatója előtti percekben ahelyett, hogy a zenekarral próbált volna, legújabb specialitásán munkálkodott: „A zenénél, kedves Angelina, most jobban érdekel egy újfajta saláta felfedezése, melynek receptjét elküldöm önnek. Végy provanszáli olajat, angol mustárt, francia ecetet, kevés citromot, feketeborsot és sót, ezt jól keverd össze, és adj hozzá finoman szeletelt szarvasgombát. A szarvasgomba olyan ízt ad a salátának, amely a végtelenségig meghosszabbítja az ínycsikmélós extázisát.” Apropó szarvasgomba... Rossini ételtalálmányainak túlnyomó többségében főszerepet kap a libamáj és/vagy a szarvasgomba. Egyik kedvence volt a szarvasgombával töltött pulyka, amelyért akár könnyeket is hullajtott. Háromszor sírt életében: egy operája bukásakor, amikor hallotta Paganini hegedülni, és amikor egy hajókirándulás során a vízbe esett az említett szárnyas fogás.

Szarvasgombával és libamájjal készült cannelloni és bevert tojás is szerepel Rossini menüi között, meg persze a leghíresebb fo-

gás, a tournedos. Ez a konyhaművészetben jól ismert étel két eredettörténettel is bír. Az egyik szerint a La Maison Dorée nevű étteremben született ez a libamájjal borított, szarvasgombával megbolondított és madeiramártással megöntözött bélszínszelet, amely annyira bizarr volt a séf számára, hogy csak a vendégek háta mögött volt hajlandó megfőzni. A másik anekdota még tovább megy: itt Rossini át is vette a párizsi Café Anglais fanyalgó szakácsától a fakanalat, és annyit mondott neki: „Tourne le dos!”, vagyis „Akkor viszont fordíts hátat!” – innen a hangzatos név.

„A Tournedos Rossini egy francia steak étel, amelyet talán a francia mester-séf Marie-Antoine Carême vagy Adolphe Dugléré, esetleg a Savoy Hotel séfje, Auguste Escoffier készített el Rossininek, aki igazi gourmet volt – avat be a pontos részletekbe Lutz Lajos, a Zsidai Csoport vezető kreatív séfje. – A zeneszerző igen kényes ízléssel rendelkezett, és nagy örömet lelte az étel- és főleg borkülönlegességek kóstolásában. A libamájpástétom iránti rajongása jelenik meg a híres »tournedos à la Rossini«, azaz a *bélszínérmék Rossini-módra* nevű ételben, amely három, meglehetősen drága alapanyagot tartalmaz: bélszínt, szarvasgombát és liba- vagy kacsamájat.”

Ezeket a fogásokat tehát a mai napig a „Rossini-módra” kifejezés fémjelzi. Stravinsky szerint senki nem halhatatlan, míg nem neveztek el róla ételt, az olasz opera mestere viszont ezek szerint igen előkelő helyet foglal el a halhatatlanok társaságában. Szót ejthetnénk még a „Vezúv” nevű nápolyi agyagedényről, amely Rossini szerint mellőzhetetlen a jó ételek készítéséhez; vagy a szerző *Retek, Vaj, Kolbász és Szardínia* című zongoratóteleiről; arról, mennyivel többre tartotta a külföldi barátaitól kapott nemzetközi finomságokat bármelyik zenei kitüntetésénél; vagy épp arról, hogy miért épp Tokajit fogyasztott legszívesebben komponálásához – de álljon itt inkább egy idézet a sors fintora által élete végére iz-

Lutz Lajos – A fotó a Pierrat Étteremben készült. (Fotó: Kaunitz Tamás)

lelőképességét elvesztő Rossini tollából: „Az étvágy ugyanaz a gyomornak, mint a szerelem a szívnek. A gyomor a karmester, aki a szenvedélyek nagyzenekarát vezényli és működésbe hozza. A fagott és a pikoló, ahogy elégedetlenül kotyog vagy vágyakozóan csipog, az üres gyomrot személyesíti meg számomra. Másfelől, a tele bendő az öröm triangulum, az élvezet üstdobja. Ami a szerelmet illeti, az par excellence prima donna, istennő, aki kavatinákat dalol az agynak, megrészegeti a fület és elbűvöli a szívet. Az evés, a szerelem, az ének és az emésztés az életként ismert vígopera négy felvonása, és úgy követik egymást, mint a pezsgő buborékjai. És bolond, aki ahelyett, hogy kiélvezné, hagyja elszállni őket.”

Tournedos à la Rossini

Ha valaki otthon is el szeretné készíteni ezt a fogást négy személyre, szüksége lesz 60 dkg bélszínre, 20 dkg kacsamájra, 4 db kisebb zsemlebucira vagy 4 szelet kenyérrre, 20 dkg csiperke vagy más erdei gombára, kevés szarvasgombára, sóra, borsra, petrezselyemre, sajtmártásra, vörösboros vagy madeiramártásra, és bébispenót-levelekre.

Lutz Lajos a pontos elkészítési módot is elárulta: „Az alaposan megtisztított bélszínt négy egyforma vastag szeletre vágjuk, tenyerünkkel kissé összelapítjuk, majd ízlés szerint sózzuk, borsozzuk. A liba- vagy kacsamájat is négy hasonló méretű szeletre vágjuk, kézzel enyhén lelapítjuk, sózzuk, és mindkét oldalát lisztbe mártjuk. A gombákat megtisztítjuk, megmossuk, megszáritjuk, majd megsózzuk és meghintjük liszttel. A zsemlekből vagy kenyérből ujjnyi vastag szeleteket vágunk. A serpenyőben egy kevés vajat forrósítunk, és a zsemle- vagy kenyérszeletek mindkét oldalát megpirítjuk. Ezután szintén kevés vajon megsütjük a májszeleteket és a gombát, majd egy kevés madeiramártásban melegen tartjuk. A maradék vajat serpenyőben nyílt lángra tesszük, és a hússzeleteket hirtelen mindkét oldalukon pirosra sütjük. Amint véres lé szívárog belőlük, rögtön kivesszük. Tálaláskor a tányérok közepére helyezzük a pirított zsemleszeleteket. Ezekre tesszük a félangolosra sült húst, ráfektetjük a májat, és megkoronázzuk szarvasgombával. Adagonként elrendezzük körülötte az erdei gombát, és megöntözzük egy kevés besamelmártással. Bébispenót-levéllel díszíthetjük az ételt.”

Élmény!
Minden tekintetben.

Bryn Terfel áriaestje

Közreműködik a Magyar Állami Operaház Zenekara

2019. december 18.

mupa.hu

Stratégiai partnerünk:

Stratégiai médiapartnerünk:

A Müpa támogatója az Emberi Erőforrások Minisztériuma

Jegyek kaphatók a Müpa jegypénztáiraiban, valamint online a www.mupa.hu oldalon. További információ: +36 1 555 3300, +36 1 555 3310

Hattyúk és plakettek

A tökéletesség szédítő ereje | Fotó: Csibi Szilvia

Nincs évadzárás összegzés és számvetés nélkül.

Az Opera munkatársai a nyár elején ismét összegyűltek az Erkel Színházban a *Csillagóra* gálaesten, hogy a vezetőkkel együtt áttekintsék a mögöttük álló időszakot és kiderüljön, kik az új tulajdonosai az opera és a balett műfaját egyaránt jelképező, hattyút formázó Herendi porcelán díjnak.

„Nem rendszerszerű, hanem rendhagyó évadunk volt. Nem ezért, inkább ennek ellenére 16 bemutató, 56-féle repertoárdarab, összesen 404 előadás valósult meg 350 ezer néző előtt” – mondta Ókovács Szilveszter főigazgató. A művészek az Erkel Színházon és a próbaüzemben megnyílt Eiffel Műhelyházon kívül további három fővárosi helyszínen, huszonöt vidéki és tizenhárom külhoni magyarlakta településen, valamint kilenc külföldi nagyvárosban fordultak meg Dél-Koreától az Egyesült Államokig. E különleges szezon végén lett

a Magyar Állami Operaház Kamaraénekes Balga Gabriella lírai koloratúr mezzoszoprán, aki meghatottan beszélt arról, mennyire boldoggá teszi ez a visszajelzés.

Balga Gabriella | Fotó: Csibi Szilvia

Kamaraénekesi címet – ezzel együtt egy évadon át kiemelt honoráriumot és természetesen egy porcelánhattyút – érdemelt ki Boncsér Gergely is. „Tíz évvel ezelőtt énekel-

Boncsér Gergely | Fotó: Csibi Szilvia

tem először az Operaházban a *Manon Lescaut* lámpagyújtogatójaként, ma már a férfi főszerepet formálhatom meg. Kelen Péter, Ilosfalvy Róbert és Simándy József után megtiszteltetés ezeken a deszkákon állni. Kívánom, hogy a közönségnek, és nekünk énekeseknek is sok örömünk legyen még az Erkel Színházban és majdan a felújított Operaházban is” – mondta a Simándy József-díjas tenor.

Ugyancsak az Opera kamaraénekesi címének birtokosa a 2019/20-as évadban Haja Zsolt bariton, aki szerint ekkora öröm még nem érte pályafutása során. „Köszönöm a családomnak, a kollégáknak, a vezetőknek, hogy nyolc éve állhatok ezen a színpadon, ahol jobbnál jobb feladatokban lehet részem. Hálás vagyok mindezerért” – nyilatkozta a Magyar Állami Operaház egyik legfoglalkoztatottabb művésze.

A Magyar Nemzeti Balett Étoile-ja (Csillaga) címet ebben a szezonban Melnik Tatiana viselheti. „Nagyon köszönöm, hogy egy ilyen díjat kaphattam. Fontos pillanata ez az életemnek, mert itt Budapesten, és éppen most vehettem át ezt az elismerést” – emelte ki az első magántáncos, aki 2015 óta egyik vezető szólistája az együttesnek.

Haja Zsolt
Fotó: Csibi Szilvia

Melnik Tatiana | Fotó: Csibi Szilvia

A Magyar Állami Operaház Énekkarának Kamaraművésze címmel másodszor jutalmazták az Opera Énekkar egyik tagját: idén Tóth G. Zoltánt érte a megtiszteltetés. „Nagyon jól esik ez a fajta dicséret, amit valószínűleg azért kaptam, mert kezem-lábam összetöröm, hogy mielőbb a színpadra érjek, ha az ügyelő hív” – tréfálkozott a kivételes hangter-

Tóth G. Zoltán
Fotó: Csibi Szilvia

VISSZATEKINTŐ

Majoros Balázs | Fotó: Csibi Szilvia

jedelemmel bíró basszus. Szintén másodszor ítéltek oda a Magyar Nemzeti Balett Kamaraművésze rangot, amelyet Majoros Balázs címzetes magántáncos vehetett át, aki szerint „fantasztikus dolog itt lenni, részese lenni a csodának, ami a színházban minden este megszületik. Egykori balettmeszteremnek és jelenlegi balettigazgatómnak, Solymosi Tamásnak pedig köszönöm azt, hogy segítve kísér az utamon.” A Magyar Állami Operaház Kamaraművésze címet

ez alkalommal Kiss Sándor vehette át. A klarinétművész csaknem két évtizede megbecsült tagja az Opera Zenekarnak.

Azonban nem csak a Csillagóra gálaestnek voltak szép pillanatai. Az estet megelőző délután, a Bernáth Aurél-teremben az Opera azon hagyományos, évadonként odaitélhető

Alexandru Agache, Fekete Veronika, Kiss Judit, Lisztopád Krisztina, Csige Attila, Palerdi András | Fotó: Csibi Szilvia

Kiss Sándor | Fotó: Csibi Szilvia

díjait adták át, amelyeket a dalszínház egykori jeles művészeinek és legendás egyéniségeinek emlékére alapítottak. A Székely Mihályról elnevezett plakettel idén Palerdi András magánénekes munkáját ismerték el, aki elérulta, hogy nagyon szeret az Opera minden kollégájával együttműködni, mert olyan légkörben dolgozhat, amelyben gyermeki örömmel építheti szerepeit.

A karmestereknek és hangszeres művészeknek adható Ferencsik János-émlékdíjban Kovács Judit, az Opera Zenekar hegedűművésze részesült, aki ugyanolyan mosolygósan vette át az elismerést, ahogy minden este szolgálatát teljesíti a zenekari árokban. A Komor Vilmos karmester emlékére alapított plakettet Csige Attila üstdobművész vehette át, akinek felfelé ívelő karrierjét és lelkesedését szerették volna támogatni ezzel a jutalommal.

Az Oláh Gusztáv nevét viselő emléklakettet Alexandru Agache magánénekes kapta meg, aki szerint egy dalnoknál alapkövetelmény a jó technika, de csak a színpad és az opera iránti alázat teheti egyedülállóvá a művészi teljesítményt. A Márk Tivadar emléke előtt tisztelgő díjat Lisztopád Krisztina jelmeztervező, míg a Gela Lajos emlékére alapított elismerést Fekete Veronika feliratozó vehette át. ○

ORIGO KULTÚRA

SZÓRAKOZÁSRA AJÁNLJUK

Májusi ünnep aranyat ér

Manon Lescaut - Rim Sae-Kyung, Boncsér Gergely | Fotó: Rákossy Péter

A Puccini Itáliája elnevezésű évad megkoronázásaként a PucciniFesztzen elhangzott a kiváló olasz zeneszerző összes színpadi műve. A tizenegy darabon felül a komponista kortársainak alkotásai is teret kaptak, de mi most mégis a Puccini-művek kritikáiból válogattunk.

„Aztán az ember megéri, hogy Szabó Máté [*Manon Lescaut*] rendezését a negyedik felvonás miatt kell megnézni. Ez az új Manon, hogy nem egyszerűen a kis, ellenállhatatlan nőről van szó, hanem a szerelem zsenijéről, vagy a szeretet zsenijéről, és ez a szeretet természetesen önszeretet is, áll bakancsban, kócosan, hálóingben, és azt kérdezi, ugye, milyen szép voltam. És azt is mondja, szeretlek, szerettelek. Des Grieux már

csak Manon kabátját öleli sírva, a lélek és a test kiszállt belőle, Manon elindul fölfelé a lejtőn, a lépcsőn, meztírláb, egyedül, és tudjuk, hogy a mennybe megy. Ott a helye.”
(Fáy Miklós, *Élet és Irodalom*)

„Szabó Máté [*Manon Lescaut*] rendezése klasszikus alapokon nyugszik, s ez nagyon jó. (...) A díszlet (csontig lecsupaszítva) az utolsó felvonásban szól igazán nagyot, s erre építi fel Szabó Máté is a darab igazi mondanivalóját. (...) Edmondo kicsit hálátlan szerepében jó hangadással remekel Ujvári Gergely, neki pontosan átjön a hangja a Puccini-orkeszteren. (...) Az előadás erőssége a Magyar Állami Operaház Énekkara (karigazgató: Csiki Gábor). (...) A címszerepben Létay Kiss Gabriella, aki (...) sikerrel birkózott meg

A pillangókisasszony - Rost Andrea, László Boldizsár | Fotó: Nagy Attila

az összetett jellemű hősnő megjelenésével. Általam sosem tapasztalt színpadi lendülettel vetette bele magát a szerepbe, nem mórikált, nem használt elpuffogatott paneleket, játéka természetes és a figurának megfelelően szelsőséges tudott lenni. Ha ez Szabó Máté rendező érdeme, akkor oda is egy nagy bravó! (...) Nagyon jók voltak a további karakterek: Egri Sándor az Örmester, Mukk József a részeges Lámpagyújtogató és Heiter Melinda az Egy muzsikusz szerepében. Beöthy-Kiss László Táncmestere az egykorvolt comprimario nagyokra emlékeztetett, »Immer am Ort!« – »Mindig helyén«, hogy a *Mesterdalnokok* idevonatkozó idézetével éljek.”
(Zéta, *Café Momus.hu*)

„Létay Kiss Gabriella természetesen már az első felvonásban kulturáltan és motiváltan van jelen [*a Manon Lescaut*-ban]. (...) A szintugrást mégis a harmadik felvonás hozza el számára és számunkra. Itt ugyanis öntudatlan, majd öntudatos csábító helyett azt adhatja e rokonszenves szoprán, ami színpadi személyiségének legátütőbb jegye: az áldozatlát elveszettségét. (...) Des Grieux lovag szerepére világnagyságot szerződtetett az Operaház. (...) Marcello Giordani személyében egy veterán létére is nagyszabású és elragadó operai alak vizitált a II. János Pál pápa téren, aki jószerint az első

Krizantémok - Boncsér Gergely, Röser Orsolya Hajnalka | Fotó: Csibi Szilvia

PUCCINIFESZT

megszólalásával csatát nyert. Az ő esetében ugyanis a tenorénekítés nem a magasságok megszólaltatásáért folytatott, együttérzésre apelláló küzdelmet jelenti. Hanem azt a már-már önfelelt kiadását a tenorhangnak, amely a szólam tetejéhez közelítve nemhogy apadna, inkább dúsul, volumenben és kifejezésben egyaránt. Giordani hangja a felső kvartban mutatja meg extra minőségét, értelmet adva az amúgy majdnem örök találynak, hogy többnyire miért is a magas hangfekvésű pocakos emberek a szerelmi elragadtatás hivatott operaszínpadi kifejezői.

Az Edmondo első felvonásbeli szerepét, vagyis az idealista rezonőr ritka képletét eljátszó Balczó Péter árnyalt és a léptéket hibátlanul belövő énekesi-színészi alakítást nyújt.”
(László Ferenc, *Magyar Narancs*)

„A verista operakomponista remekművét [*a Manon Lescaut*-t] a magyarországi ősbe mutató százhuszonöt éves évfordulójára emlékezve új rendezésben állították színre a *PucciniFeszt* keretében, Szabó Máté a közönség tetszését elnyerő rendezésében. (...) A kiváló zenei megszólaltatás Kocsár Balázs érdeme, a nagyszerű kórus Csiki Gábor betanító munkáját dicséri. Létay Kiss Gabriella drámai Manon, a világhírű Marcello Giordani kicsit takarékosabb szenvedéllyel is szárnyaló tenorhang, Molnár Levente Lescaut-ja sokmozgásos, léha, de a kellő pillanatban drámai, öblös baritonjával.”
(Spangol Péter, *Magyar Demokrata*)

„Szabó Máté rendezésében a főszereplők igazi érzelmeket keltenek a nézőkben. Kocsár Balázs vezényletével a partitúra valósággal megelevenedett, a zenekar igazi puccinis hangzást produkált. (...) A budapesti Opera Zenekar ismét a jól ismert nívón játszott: a különböző szekciók egyensúlyban voltak, a szimfonikus intermezzo pedig megkoronázta ezt a színvonalat. A Csiki Gábor által felkészített kórus is gazdag hangzást hozott. (...)

Az új budapesti *Manon Lescaut* nem egy olyan ellentmondásos produkció, amik manapság elárasztják a világ színpadait. Nem bánom, hogy hagyományos, bár a gesztusok kicsit túlzottak voltak. Puccini azonban mégis az énekesekről szól elsősorban, és ők ebben az előadásban lenyűgöztek.”

(Pavel Unger, *Opera Slovakia*)

„A három főszerepet ezen az estén kiválóan alakították [A Nyugat lányában]. Bátor Éva Minnie-ként, erőteljes szopránjával már az első pillanattól uralta a színpadot. Két igen jelentős énekes állt az oldalán. Gaston Rivero, az Uruguayból származó tenor Dick Johnstont, az erős banditát alakította, míg Jack Rance seriffet Szegedi Csaba, az Opera vezető baritonja formálta meg. (...) Kocsár Balázs a pulpituson valóban érzelmes Puccini-hangzást teremtett, illetve az intimebb részeknél érzéki pianóra váltott. A Magyar Állami Operaház kórusának betanításánál Csiki Gábor a legjobb munkát végezte.”

(Harald Lacina, *Der neue Merker – Ausztria*)

„»Szenvedélyesen vadászom, librettókra, nőkre és vadkacsákra« – vallotta magáról a mester. És szerette az autókat is, baleset sem tántorította el a vezetéstől. Az őt ápoló,

harmatosan fiatal Doriával folytatott viszonyt vádolta meg a felesége, a szolgálólányt elkergetve, végül az öngyilkosságba hajszolva. Erről szól a *Krizantémok, avagy Liù halála* című prózai kamaradráma, amelyet Szálinger Balázs költő írt az Opera felkérésére. A téma-keresésben is szenvedélyes komponistát Olasz Renátó alakítja kitűnően, és semmiben sem maradnak el mögötte Puccini magán-életének szereplői: Tankó Erika Elviraként, Mészöly Anna Doriaként, sem Bajor Lili és Stork Natasa. Az előadás Szilágyi Bálint rendezésében méltó befejezésül zárta a nagyszabású fesztivált.”

(Balázs Éva, *Szabad Föld*)

„Anger Ferenc rendező Zöldy Z Gergely látványtervezővel megkísérelte megtartani az ősbemutató idejének monte carlói divatját. Ádám Zsuzsanna fényes szopránjával még a félelmetes magasságokban is tündökölt Magda de Civry szerepében [A fecskében]. Pataki Adorján az elszegényedett szeretőjét, Ruggero Lastouc-t alakította, tenorja jól pozicionált volt. (...) A produkció nagy sikeréhez a kisebb és a legkisebb szerepek megformálói is hozzájárultak. (Szilágyi János, Ádám János, Sándor Árpád, Peti Tamás Ottó, Mányoki László, Székely

○ Tosca - Najmiddin Mavlyanov, Sümegi Eszter | Foto: Rákossy Péter

Dániel, Radu Pop). A Kolozsvári Magyar Opera zenekarát Horváth József igen lendületesen vezényelte, illetve annak kórusát Kulcsár Szabolcs készítette fel a feladatra a lehető legjobb módon. A közönség e Puccini-ritkaság hallatán különösen fellelkesült és minden résztvevőt kitartó tapsal jutalmazott.”

(Harald Lacina, *Der neue Merker – Ausztria*)

„[A Triptichonban] Boross Csilla érzékeny formálta meg a megfáradt és reményvesztett, kiüresedett életű Giorgettát, aki a férje háta mögött keresi a szenvedélyt és a vigaszt. Hangilag árnyaltan és kifejezően oldotta meg feladatát. (...) Váradi Zita teljes átéléssel alakította Angelicát. (...) Tökéletesen uralta hangját, mely kellemesen és kiegyensúlyozottan csengett, a magas légékben pedig valósággal gyönyörködtette a közönséget. (...) A Kesselyák Gergely által vezényelt zenekar kiváló, koncentrált hangzással szólt, tökéletesen visszaadva Puccini stílusát.”

(Sergio Sosa Battaglia, *Desde la Platea – Argentina*)

PUCCINIFESZT

○ Triptichon - Gianni Schicchi - Szerekován János, Giuseppe Altomare, Farkasréti Mária, Wiedemann Bernadett, Busa Tamás | Foto: Rákossy Péter

„Ezen az estén Rost Andrea alakította Cso-cso-szánt megkapóan és lebilincselően [a Pillangókisasszonyban]. Ritkán tapasztalhatjuk, hogy valaki ennyire azonosul az adott figurával. Ideális partnerként László Boldizsár állt mellette, aki jól tagolt, elegáns szölamvezetéssel formálta meg az amerikai Pinkertont. Ulbrich Andrea, aki Veronában gyűjtött tapasztalatokat, Suzuki szerepében lépett színpadra, és erőteljes mezzoszopránjával egészítette ki a produkciót. (...) Az est sikere nagyrészt a római születésű olasz karmesternek, Pietro Rizzónak köszönhető, aki igazán beleérező módon vezényelte a csúcsmódban lévő Opera Zenekart. Csiki Gábor irányította a mindig lelkes Opera Énekkart. A szünni nem akaró taps egyformán szólt minden közreműködőnek, és a kritikus is igen elégedett volt az élménnyel.”

(Harald Lacina, *Der neue Merker – Ausztria*)

○ A nyugat lánya - Rezsnyák Róbert, Bátor Éva, Gaston Rivero, Ujvári Gergely, Cseh Antal, Szegedi Csaba, Kőrösi András | Foto: Csibi Szilvia

○ Messa di Gloria - Kelemen Zoltán, Balczó Péter és az Opera Énekkara | Foto: Rákossy Péter

Semmi nem pótolja az élő zene élményét

Szerző: Szabó Z. Levente

Tizennégy éve jelent meg A fehér király, amit a világ számos nyelvére lefordítottak. Tíz évvel később látott napvilágot az Oroszlánkórus, ami már címében is jelzi, a szerző, Dragomán György több szállal kötődik a hangjegyekhez. Ezúttal a két művészeti ág, az *irodalom és a zene* kapcsolatáról kérdeztük.

Az Oroszlánkórus kapcsán korábban elmondta, hogy minden darabja kapcsolódik a zenéhez – de különféle stílusokhoz. Van olyan zenei stílus, ami különösen közel áll Önhöz?

Rengeteg muzsikát hallgatok, teljesen össze-vissza. Épp ránéztem az aktuális, írás közben hallgatott munkazeném listájára: Tom Waits, Händel, Led Zeppelin, Kurtág, Thy Catafque – Schubert volt legelől éppen.

Egy mű ragadja meg inkább, vagy egy részlet, esetleg csak egy hang?

A belső hangnak, amiből kibomlik a történet, nagyon sokszor nincs közvetlen köze a zenéhez, amit éppen hallgatok. Van, amikor éppen ellenkezőleg: túl közvetlen a kapcsolat. Az Oroszlánkórusba igen szerettem volna egy tenoristáról szóló részt, Villazón Monteverdi-lemezének utolsó előtti darabja, a *Tornate, o cari baci* ihlette volna, amiben van egy pár kifejezetten bombasztikus sor. Egy operaházi villanszerelő állna a történet középpontjában, de nem készült el, csak félig van meg. Ám biztos vagyok benne, hogy befejezem egyszer. Heteken át hallgattam loopolva azt a két sort, mégse lett kész a cselekmény, miközben rengeteg olyan részletet is tudok már a főszereplőről, amelyek soha nem kerülnek majd bele a mű végső formájába. A hangból hús-vér figurának kell kibomlania, és ez néha éveken át tartó folyamat.

A zene mindig írásra inspirálja, vagy olykor arra is alkalmas, hogy kikapcsolódjon, lazítson?

Természetesen néha csak hátradőlök a munkafotelemben, felteszem a legjobb fejhallgatómat, és pihenek.

Említette, hogy heteken át hallgatta a művet. Mindig tud az újrhallgatott zene az újdonság erejével hatni Önre?

Vannak ünnepi alkalmak, amikor váratlanul történik valami az ismert darabokkal. Mintha megnyílna valahogy a tér, és olyasmí adódik a zenében, ami korábban soha. Nyilván mindnyájan ismerjük ezt a felemelő érzést. Azt hiszem, ez nagyon közel van ahhoz, mint amikor az írás közben „kinyílik a papír” és hirtelen működni, élni kezd a szöveg.

Ez azt is jelenti, hogy jobban kedveli, ha otthon hallgathat zenét, kiemelve, újra visszajátszva egy-egy részletet?

Azt hiszem, az élő zene élményét semmi sem pótolja. Ott lenni a teremben, figyelni a zenészeket, a részleteket, az egészen más, sokkal drámaibb és összetettebb élmény, mint a négy fal között átadni magunkat a hangoknak. Szeretem az apró gesztusokat figyelni, nézni, hogy mi játszódik az arcokon. Nagyon intenzív zenei éven vagyok túl, Berlinben rengeteget jártam koncertekre, megtisztelő volt, hogy olyan csodálatos muzikusokat ismerhettem meg személyesen, mint Schiff András, Fischer Iván, Gábor Ferenc, Nurit Stark vagy Cédric Pescia.

Lát-e időkezelési, cselekménybonyolítási hasonlóságokat a próza és a zene, jelesül az opera között?

Berlinben együtt voltunk ösztöndíjasok Beat Furrer zeneszerzővel, éppen a *Violetter Schnee* című operája bemutatójára készült. A librettó Vlagyimir Szorokin szövegére épült, nagyon izgalmasakat beszélgettük arról, hogyan épülnek a prózai és zenei szerkezetek, milyen fontos mindkét esetben a lélegzet és a ritmus.

Van-e kedves szerzője, műve, előadója?

Purcell *Arthur királya* és Monteverdi *Poppeája* a két legkedvesebb operám. A Poppeát pont láttam Berlinben, a címszerepben Anna Prohaskával, nagy élmény volt. ○

VÁLTSUK VALÓRA A MESÉKET!

Adja le nálunk kinőtt gyerekönyveit,
mi pedig megkönnyítjük következő
könyvvásárlását

A Libri 2018-as karácsonyi programjában az olvasók több mint 45 000 könyvadománnyal járultak hozzá ahhoz, hogy minél több gyermekintézményhez, hátrányos helyzetű, illetve beteg gyerekhez jusson el az olvasás és a mesék élménye. A Libri könyvesboltjaiban mostantól állandó adománypontok várják azokat a gyerekönyveit, amelyekre már nincs szüksége, és szívesen továbbadná őket kórházak gyermekosztályai számára. Hozzon legalább egy gyerekönyvet a Libri Mesepontok bármelyikéhez, mi pedig megajándékozunk egy kedvezménykuponnal.

libri.hu/mesepont

Libri
Könyvesboltok

ERKEL

SZÍNHÁZ
THEATRE

2019 20

SZEPTEMBER

OKTÓBER

NOVEMBER

KERESZTÉNY ÉVAD

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

ERKEL SZÍNHÁZ

2019. szeptember 5., 12., 26.,
október 3., 10., 17., 24.,
november 7., 14., 21., 28. **Ringató**

2019. szeptember 6., 7., 8., 17., 18. **IST STEPS: Trois Gnessiennes, Walking Mad, Falling Angels, EPISODE 31** | Hans van Manen / Erik Satie; Johan Inger / Arvo Pärt / Maurice Ravel; Jiri Klylián / Steve Reich; ALEXANDER EKMAN / ANE BRUN / ERIK SATIE / MIKAEL KARLSSON

2019. szeptember 13., 14., 15., 19.,
20., 21., 22. **Billy Elliot – a Musical** | Sir Elton John / Lee Hall

2019. szeptember 15., október
19., 26., november 9., 23. **Operatúra Papagenóval** | Toronykőy Attila

2019. szeptember 21. **Színházak Éjszakája**

2019. szeptember 25., 26. **OPERA WARRIORS** | FANG MING / PIK-WAH LI

2019. szeptember 28.,
október 26., november 30. **Hétfégi ringató apukákkal**

2019. szeptember 29. **Gálaest – 70 éves a Honvéd Együttes**

2019. szeptember 30. **Zenekari hangversenyek – Opera182**

2019. október 1., 2., 3., 4., 5., 6.,
12., 13. **Carmina Burana** | Carl Orff

2019. október 5. **Kálmány30 – jubileumi gálaest**

2019. október 6., 20.,
november 3., 17. **Csengő-bongó délután**

2019. október 7. **Ferruccio Furlanetto áriaestje**

2019. október 9., 10., 11., 14., 15.,
16., 17., 20. **Hunyadi László** | Erkel Ferenc

2019. október 13., 27.,
november 10., 24. **Hangszervarázs**

2019. október 19. **Erzsébet (II. felvonás)** | Erkel Ferenc / Doppler Ferenc

2019. október 21. **Zongoraáriák – Liszt209**

2019. október 26., 27., 30., 31.,
november 1., 3. **A rosszul őrzött lány** | Sir Frederick Ashton / Ferdinand Hérol

2019. október 28. **Zenekari hangverseny**

2019. november 2. **Requiem** | Giuseppe Verdi

2019. november 7., 9., 14., 16., 23. **Rigoletto** | Giuseppe Verdi

2019. november 8. **A Nagy Dia Nap**

2019. november 8., 9., 10., 16., 17. **A varázsfuvola** | Wolfgang Amadeus Mozart

2019. november 13., 15., 17., 22., 24. **A Nyugat lánya** | Giacomo Puccini

2019. november 20., 21., 23., 28. **Porgy és Bess®** | The Gershwins®

2019. november 24. **Mesélő Muzsika – Királyok zenéi**

2019. november 29., 30. **A diótörő** | Wayne Eagling / Solymosi Tamás / Pjotr Iljics Csajkovszkij

SZENT ISTVÁN TÉR, BUDAPEST

2019. október 1. **A Zene Világnapja** | Közreműködik az Opera Big B® and

POZSONYI ÚTI REFORMÁTUS TEMPLOM, BUDAPEST

2019. november 4. **Defiant Requiem** | Giuseppe Verdi

ERKEL

SZÍNHÁZ
THEATRE

Sir Frederick Ashton
Ferdinand Hérold

A rosszul őrzött lány

La fille mal gardée

Tánckomédia két felvonásban

Koreográfus ▶ Sir Frederick Ashton

Zeneszerző ▶ Ferdinand Hérold

A zenét átdolgozta ▶ John Lanchbery

Látványtervező ▶ Osbert Lancaster

Világítástervező ▶ Jean-Pierre Gasquet

Librettó ▶ Jean Dauberval

Betanító és színpadra állító balettmester ▶ Jean-Christophe Lesage

Próbavezető balettmesterek ▶ Aradi Mária, Dózsa Imre,

Pongor Ildikó, Radina Dace, Rujsz Edit

Karmester ▶ Yannis Pouspourikas / Tóth Sámuel

Előadások ▶ 2019. október 26., 27., 30., 31., november 1., 3., Erkel Színház

HUNGARIAN NATIONAL BALLET
MAGYAR NEMZETI

BALETT

opera.hu | facebook.com/Operahaz

